

Výskumný zborník
SPOLOČNÝ REGIÓN
SPOLOČNÝ REGIÓN - multikultúrny výskum v cezhraničnom
prostredí

Zborník diel výskumníkov Spoločný región

Spolupracovali:

Lívia Bott Domonkos

Gábor Lelkes

Vladimíra Štefancová

Agnes Horváthová

Výskumné materiály a spracované dotazníky

Elektronická PUBLIKÁCIA

Vydavateľstvo: OZ FutuReg

2017, Šamorín

Liberi- futurae regionis nostrae.

/moto OZ FutuREg/

Deti sú budúcnosťou nášho regiónu.

EBOOK/elektronická publikácia

SPOLOČNÝ REGIÓN – kultúra národnostných menšín v cezhraničných oblastiach Slovenska

„All people are the same. It is only their habits that are so different.“ Všetci ľudia sú si podobní, odlišujú sa len svojimi zvykmi. (Confucius)

Abstrakt

Život v spoločnom regióne, plnom rozmanitostí prostredníctvom multikulturálneho života nie je vôbec novinkou v globalizovanom svete na prahu 21. storočia. Ide len o to, aké je vnímanie spoločenstva a ako región vplýva na myslenie obyvateľov. Prihraničné oblasti na Slovensku boli odjakživa miestami stretnutia kultúr. Cieľom štúdie je zistiť čo najviac podobných aj rozličných kultúrnych, regionálnych, historických, etnografických skutočností, popísať jednotlivé cezhraničné regióny, ich charakter a priblížiť ho nielen obyvateľom južného Slovenska, ale aj celému Slovensku, prezentovať národnostným menšinám nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Jazyk, zvyky, symboly, kultúrne udalosti, tradície a spôsob života sú vnútornými faktormi realizácie takéhoto spoločného výskumu. Hľadáme odpovede na hypotézy, či vplyv projektov cezhraničného regiónu a projektov na kultúrny rozvoj Slovenska alebo v prípadovej štúdii Žitného ostrova je značný. Skúma sa aj to, či popri vyššej koncentrácii konkrétnej národnostnej menšiny kultúra je silnejšia v cezhraničnej oblasti práve vďaka hraniciam ako inde v republike. Ďalej sa skúma ako je kultúra národnostných menšín pomocou využitých dotačných systémov hodnotená a či tieto projekty vytvárajú jednotnú teritoriálnu identitu. Výskum by sa mohol definovať ako regionálno-ekonomicko-sociologický výskum, ktorý skúma efektivitu cezhraničnej spolupráce v prípade kultúry na Slovensku pre národnostné menšiny.

Úvod

Definície „Európa bez hraníc“ podľa publikácie „Svet je plochý“¹ posilňujú predstavivosť, preto sa často vynoria otázky:² *Existujú hranice? Potrebujeme vôbec hranice? Aké sú pozitívna a negatívna existencie hraníc?* Samozrejme, na prvú otázku môžeme odpovedať „áno“, veď všade na svete existujú striktné, ale aj nekontrolované hranice. Aj keď sa nedá povedať, že naše hranice by boli takéto striktné, predsa len najčastejší výskyt národnostných menšín na Slovensku je práve pri hraniciach, najmä v prípade maďarsko-slovenských hraníc. Obyvatelia žijúci v rámci schengenskej oblasti aj na Žitnom ostrove by si mohli pomyslieť, že dôležitosť hraníc sa vytratí, keď sa hraničné priechody stanú voľne priechodnými, suverénne štáty stratia svoju významnosť, ale práve opak platí. Hranice existujú a naďalej majú vplyv na jednoznačne silnejší región, na kultúru a identitu.³

Spoločný región je prihraničný región, ktorý dáva priestor viacerým kultúram. V tomto konkrétnom prípade sa skúmajú všetky cezhraničné regióny Slovenska, kde žijú národnostné menšiny (česká, poľská, rakúska, maďarská) pričom Žitný ostrov bude užším analyzovaným regiónom. Tento projekt, ktorého štúdiá prezentuje najdôležitejšie skúmania a závery, predstavuje špecifickú cezhraničnú oblasť, ktorá si svoje *genius loci* zachovala. Cezhraničné oblasti a projekty na týchto územiach v oblasti kultúry sa porovnávajú. *Cieľom výskumu je skúmať multietnický región Žitného ostrova, ktorý tvorí juhozápadnú časť maďarského cezhraničného regiónu s najvyššou koncentráciou príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny. Zámerom je aj porovnať región s multikultúrnymi českými, poľskými cezhraničnými regiónmi z hľadiska kultúry, regionálnych špecifik a zachovania národnostnej identity menšín.* Plánom je prostredníctvom výskumu zdokumentovať odlišné a spoločné fakty a zistenia v západných cezhraničných regiónoch Slovenska, kde žije poľská, maďarská, nemecká (v Rakúsku kvôli cezhraničiu) a česká národnostná menšina. Ako tieto skupiny žijú? S nami, medzi nami alebo bez nás?

1 FRIEDMAN, T. L. 2008: *És mégis lapos a föld. A XXI. század rövid története.* HVG-Kiadó Kft. Budapest. ISBN 978-80-89234-89-9

2 KOVÁCS, A. 2010. *A határok és a határgazdaságtan néhány elméleti vonatkozása* In: SIKOS T.T, TIRNER, T.: *Cégek célkeresztben.*

Vállalkozások a szlovák-magyar határmentén. Univerzita Hansa Selyeho/Selye János Egyetem Kutatóintézete: Komárno. ISBN 978-80-89234-89-9

3 KOVÁCS, A. 2010. *A határok és a határgazdaságtan néhány elméleti vonatkozása* In: SIKOS T.T, TIRNER, T.: *Cégek célkeresztben,*

Vállalkozások a szlovák-magyar határmentén. Univerzita Hansa Selyeho: Komárno. ISBN 978-80-89234-89-9

1. Teória spoločných regiónov, hraníc a kultúr

Vývoj kultúrnych fenoménov sa nedá limitovať hranicami, jednotlivé národy musia spolupracovať na úrovni efektívne interakcie.⁴ Triandis⁵ rozlišuje subjektívnu a objektívnu kultúru a definuje vlastnosti kultúrnych skupín ako cestu, ktorá vníma človeka ako prvého a potom skupiny a národy, v ktorých jednotlivci pôsobia. Podľa Van Houtuma sú bariéry kultúrnej spolupráce nedefinovateľné hospodárskymi faktormi, pretože vzájomná dôvera je otázkou psychológie a nie je úplne závislá len na demograficko-ekonomických faktoroch.⁶

1.1 Región a hranice

Región je určený geografickými, prírodnými alebo vystavanými hranicami. Ďalšími hodnotnými faktormi hraníc regiónu sú aj ekonomická a demografická štruktúra, vrstvy obyvateľstva, pretože podobné regióny majú tendenciu rýchlejšie sa tvarovať, rozvíjať a prelínať sa v rámci hlbšej a trvácnejšej štruktúry. Čím menej sú schopné zachovať medzi sebou veľké rozdiely, o to viac sa predpokladá, že sociálne, politické črty sa môžu uchovať.⁷ Heterogénne kultúry a spoločenstvá sú podobné k ekosystémom, fungujú životaschopnejšie a efektívnejšie. Kultúrne, spoločenské a politické rozdiely sú v globálnom svete potrebné, ich homogenizácia je ale nežiaduca. Pokiaľ ide o hospodárske a politické sily a priechodnosti hraníc, väčšinou hospodárske záujmy chcú vždy regionálne hranice urobiť „bezbariérovým“ (bez hraničného prechodu), kým politická sila práve naopak, kontrolovať ju s prechodmi.⁸ Podľa Haggettových teórií regiónov môžeme rozdeliť prihraničné regióny nasledovne:⁹

Homogénne prihraničné oblasti sú definované spoločnou charakteristikou. Hraničný región je homogénny aspoň z jedného hľadiska – môže to byť podobnosť geografická, pracovná alebo produkčná. Zemplín je známa lokalita tým, že na oboch stranách hranice je značná chudoba. Žitný ostrov je homogénnou prihraničnou oblasťou so Szigetközöm, je tu geografická hranica Dunaj.

Uzlové hraničné regióny sú tie, kde sa vytvorí uzol periféria a centra, pričom jedna strana hranice je asymetrická (napr. Győr slúži ako kultúrne, logistické, nákupné centrum pre menšie slovenské mestá ako Dunajská Streda alebo Veľký Meder). Je to asymetrický vzťah, ktorý je pre národnostné menšiny aj pozitívny, nakoľko pre kultúry vplyv maďarských kultúrnych inštitúcií môže byť pozitívny.

⁴ HOFSTEDE, G.: Cultures consequences, Beverly Hills: Sage Publications, 1998. str.34. ISBN08039 1444 X

⁵ TRIANDIS, N. C. Subjective cultures and economic development. International Journal of Psychology 1993, 8

⁶ VAN HOUTUM, H. 1998. *The development of cross-border economic relations*. Dissertation Series, 40. Centre for Economic Research, Tilburg University, The Netherlands

⁷ LEIMGRUBER, W. 2005. *Boundaries and transborder relations, or the hole in the prison wall: On the necessity of superfluous limits and boundaries*. GeoJournal 2005. 64. pp. 239–248.

⁸ KOVÁCS, A.: 2010A *határok és a határgazdaságtan néhány elméleti vonatkozása* In: SIKOS T.T, TIRNER. .: *Cégek célkeresztben. Vállalkozások a szlovák-magyar határmentén*. Selye János Egyetem Kutatóintézete: Komárom. ISBN 978-80-89234-89-9

⁹ HAGETT, P. 2006. *Geográfia. Globális szintézis*. Typotex. Budapest.

Štatistické hraničné regióny sú cieľovým územím pri projektoch EÚ. Ako jednotky NUTS3 môžu žiadať firmy, neziskové organizácie, EGTC alebo euroregióny.¹⁰ Na Žitnom ostrove poznáme napríklad EGTC Pons Danubii, Arrabona, Pontibus, ale takisto okresy NUTS3, ako je Dunajská Streda, Komárno, Bratislava.

Podľa Van Houtuma cezhraničnú spoluprácu ovplyvňujú nasledovné faktory: *vytvorenie vzťahu, sieťovanie, príťažlivosť regiónu, interakcia medzi subjektmi, transakcia, úspech a trvalý dlhodobý vzťah*. Dôležitým psychologickým faktorom je aj vzájomná dôvera. Hranice znamenajú akúsi mentálnu hranicu, ktoré práve svojimi bariérami niekedy zabraňujú hospodárskemu rastu v cezhraničnom regióne. To spočíva v tom, že diania na druhej strane hranice sa zdajú cezhraničným obyvateľom veľmi vzdialenými, však predsa ide o iný štát. Preto napríklad aj počet interakcií organizáciami a ľuďmi na hranici ubúda a interakcia medzi nimi je nižšia než by bolo vhodné.¹¹ Cezhraničná oblasť na území jedného štátu však vytvára väčšiu koncentráciu menšinových národností v prípade Žitného ostrova.

Mnoho významných sociológov, psychológov a antropológov už rôznym spôsobom definovalo kultúru, pričom: „Kultúra je cesta, prostredníctvom ktorej skupina ľudí rieši problémy a porovnáva dilemy“¹². „Kultúra sa taktiež chápe ako sieť presvedčení, zámerov, v ktorej jeden reťazec je ovplyvnený druhým, čo zmení konfiguráciu celého reťazca.“

Svet sa skladá z konfrontácií medzi ľuďmi, skupinami, národmi, ktoré majú iné rozmyšľanie, cítenie a myslenie. Simultánne majú takíto ľudia spoločné problémy, či už psychické, ekonomické alebo politické. Slovo kultúra sa vzťahuje na spoločenstvo, národy alebo na etnické a regionálne skupiny, kam v istom zmysle slova patrí aj rodina, organizácia, firma a profesia. Hofstede výhradne ohraničuje kultúru len na národnú úroveň a ostatné sa ďalej požívajú v kontexte ako subkultúry.¹³ Práve Hofstedove dimenzie kultúry budeme využívať na porovnanie menšín žijúcich na Slovensku z hľadiska charakteru a správania sa.

Kultúra je nahromadená skúsenosť daného sociálneho celku, ktorá má niekoľko funkcií. V širšom zmysle je kultúra produktom človeka a je chápaná ako protiklad prírody.¹⁴ Kultúrny systém a kultúra daného štátu je riadiacou zložkou, ktorá vznikla v priebehu dlhodobého vývoja.¹⁵ V anglickom jazyku slovo „culture“ má veľa významov odvodených z latinčiny – cultivare – pestovať.¹⁶ Pôvodné vymedzenie slova v moderných spoločenských vedách znamená obrábať, vzdelávať, v sociológii a v psychológii je

10 HAGETT, P. 2006. *Geográfia. Globális színtézis*. Typotex. Budapest.

11 KOVÁCS, A. 2010. *A határok és a határgazdaságtan néhány elméleti vonatkozása, zborník, Komárno*

12 KOCHLER, F.: *Globality versus Democracy? The Changing Nature of International Relations in the Era of Globalization*. Vienna: International Progress Organization. ISBN 3- 900704-19-8 pp. 3-18.

13 CULTURAL Awareness Study <<http://www.kwintessential.co.uk/cross-cultural/cross-cultural-awareness.html> >

14 VAN HOUTUM, H. 1998. *The development of cross-border economic relations*. Dissertation Series, 40. Centre for Economic Research, Tilburg University, The Netherlands

15 NOVÝ, I. a kol.: *Interkulturální management*. Praha: Grada Publishing. 1996. str.9 ISBN.80-7169-260-3

16 LEVITT Th.: *The Globalization of Markets*, Harvard Business Review 61 (May-June 1983): str. 92

však chápaná ako vnášanie ľudského ducha a rozumu do vecí a ľudí a pri vytváraní ich vyššieho stavu.¹⁷ Kultúra je niečo, čo ľudia majú, to, ako myslia a čo robia.“¹⁸

1.2 Cezhraničné regióny – spoločné regióny

Predmetom výskumu sú 4 pohraničné oblasti (maďarská, česká, poľská, rakúska) a 5 národnostných menšín (maďarská, česká, poľská, rakúska, rómska) žijúcich na týchto územiach. Oblasti boli vybrané na základe súčasných aktívnych programov cezhraničných projektov Interreg, čiastočne aj v oblasti kultúry a, samozrejme, aj s predpokladom, že práve pri hraniciach žije najviac iných národností, ako je majoritné obyvateľstvo. Predpokladom je blízkosť materinského štátu, miešanie kultúr, otvorenosť hraníc a tendencia Stredoeurópanov na posun popri hraniciach v rámci EÚ.

Najväčším cezhraničným regiónom je slovensko- maďarská oblasť s hranicou dlhou 654,8 km, na území ktorého žije rómska, maďarská, česká a nemecká národnostná menšina a iné. Druhou najdlhšou hranicou Slovenska je poľsko-slovenská. Hustota obyvateľstva je v rámci daného územia veľmi diverzifikovaná, v západnej časti poľskej strany je hustota obyvateľstva vyššia než priemerné zaľudnenie v Poľskej republike, pričom v ostatných regiónoch je zaľudnenie nižšie v porovnaní s priemerom krajiny. Rozdielnosť v zaľudnení regiónov na slovenskej a poľskej strane determinuje aj vývoj v regiónoch z pohľadu usporiadania verejnej siete infraštruktúry, ekonomických vzťahov, prístupu miestnych spoločností a osôb z oblastí mimo programového územia ku kultúrnym, vzdelávacím, spotrebiteľským, výrobným a iným typom služieb z ostatných oblastí spoločenského a kultúrneho života. Najkratšie sú rakúske a české prihraničné úseky, čo sa odzrkadľuje aj na počte obyvateľov danej národnosti aj na počte kultúrnych programov. Kultúrny potenciál územia predstavuje vynikajúce možnosti na dlhodobé využitie v oblasti rozvoja osídlenia, hospodárstva a verejných služieb. Aj z kultúrnej identity na základe *teórie Leimgrubera*¹⁹ vyplýva poznatok, že cezhraničné vzťahy z pohľadu kohézie, hospodárskej, geografickej a spoločenskej súdržnosti sú trváce aj z hľadiska zachovania si vlastnej kultúry. Dôležitosť hodnotenia a aktuálny stav znalosti kultúry v regióne je veľmi pokroková. Porozumieť kultúrnym konvenciám a individuálnym kultúrnym rozdielom je ťažká úloha. Preto musia profesionáli pochopiť a akceptovať, že jedna univerzálna správa, či už verbálna, alebo vizuálna, nemôže získať globálne publikum. Jedna jediná globálna kultúra ľudí s identickými hodnotami neexistuje

¹⁷ HOFSTEDE, G.: Cultures consequences, Beverly Hills :Sage Publications, 1988. str.34. ISBN 0 8039 1444 X

¹⁸ CATEORA, P.: International Marketing, Eight Edition, Boston: International Student Edition, 2002. str. 56. ISBN 0 256 12874 X

¹⁹ LEIMGRUBER, W. 2005: Boundaries and transborder relations, or the hole in the prison wall: On the necessity of superfluous limits and boundaries. In : GeoJournal 2005. 64. s 239–248.

1.3 Metódy výskumu

So zámerom dosiahnutia hlavného cieľa práca sa volí nasledujúci metodologický postup, ktorý kombinuje teóriu ako zdroj sekundárneho výskumu, prípadovú štúdiu a primárny výskum. *Štúdium odbornej domácej a zahraničnej literatúry* – v prípravnej fáze spracovania problému je nutné zoznámiť sa pojmami, kultúry, národnostnej menšiny, cezhraničnej spolupráce, regiónu. Prioritné je štúdium odbornej domácej aj zahraničnej literatúry zaoberajúcej sa problematikou cezhraničnej spolupráce a cezhraničnej kultúrnej spolupráce. Po fáze štúdia odbornej literatúry sme sa zamerali na zber čo najväčšieho počtu relevantných informácií, ktoré by mohli poskytnúť komplexný pohľad na súčasný stav projektov v oblasti kultúry a vnímania takýchto projektov obyvateľmi. V tejto fáze je potrebné vyselektovať získané informácie a údaje, zatriediť ich podľa dôležitosti, k čomu dopomôže najmä metóda komparácie získaných dotazníkov a poznatkov. V rámci výskumu prebehol zber primárnych údajov prostredníctvom dotazníkov Google Docs.

Skúmame viac detailov a myšlienok, ktoré nás pomôžu dostať do hĺbky problematiky cez postoje obyvateľov. Spracovanie a vytvorenie dotazníka je nutné na komparáciu stavu riešenej problematiky a subjektívnych postojov ľudí z regiónu. Pri spracovaní výsledkov využijeme *deskriptívnu aj testovaciu štatistiku na popis vzorky a testovanie hypotézy*.

Ďalšou často používanou metódou, s ktorou prácu vyhodnotíme na záver je *verifikácia stanovených hypotéz v zmysle metodiky prác* a formulovanie záverov a odporúčaní pre kultúru národnostných menšín SR v prihraničí z pohľadu zlepšenia cezhraničnej spolupráce medzi Slovenskom a susednými štátmi. Vlastný dotazníkový prieskum medzi obyvateľmi regiónu (*Príloha č.1*) je tvorený viacerými otázkami v niekoľkých sekciách s cieľom analyzovať postoje zamestnávateľov a ich vzťah ku kultúre. Objektom dotazníkového skúmania boli hlavne obyvatelia, fyzické osoby. Výber obyvateľov nebol náhodný, dotazníky sme vyberali podľa charakteristiky demografie obyvateľstva v regiónoch. Je objektívnejšie, ak výskumná vzorka reprezentuje podobný percentuálny počet obyvateľov v celej vzorke (napr. 50 000 obyvateľov mesta Komárna z 250 000 obyvateľov cezhraničného regiónu Žitného ostrova reprezentuje 20 % čiže 40 z 200, teda jednu pätinu respondentov a pod.) Tento model má za úlohu priblížiť vzorku čo najviac k realite.

2 Cezhraničná spolupráca a kultúra

Prihraničné regióny možno charakterizovať ako zóny vhodné na investovanie, a to so špeciálne pripravenými pozemkami pre investorov, s vybudovanou príslušnou infraštruktúrou a s rozsiahlym vybavením na podnikanie. V rámci týchto regiónov sa produkujú kvalitné potraviny, najmä vďaka ekologickému hospodárstvu a ekologickým technológiám. Výhodou regiónu Žitného ostrova je dobrá poloha a susedstvo Slovenska s Českom, Maďarskom i Rakúskom. Regióny sú zároveň atraktívne kultúrne i prírodne, avšak tieto skutočnosti sú pomerne málo známe, čo negatívne vplyva na rozvoj cestovného ruchu a spôsobuje pomalší rast hospodárskeho rozvoja, najmä vo vidieckych oblastiach. V pohraničných regiónoch sú z pohľadu hospodárstva dominantné služby a priemysel so silnou vnútornou diverzifikáciou, obzvlášť medzi západnou a východnou časťou pohraničia, s veľmi dôležitým podielom poľnohospodárstva. Z pohľadu zamestnanosti je región charakterizovaný nízkou mierou nezamestnanosti a vyššou nezamestnanosťou v porovnaní s priemerami celého územia.

Podľa sčítania ľudu v roku 2011 žilo na Slovensku 5 397 036 obyvateľov (podľa údajov VDC to však bolo 5 404 322)²⁰ obyvateľov. Z celkového počtu je 81 % Slovákov, 1 % Čechov, 8 % Maďarov a len 2 % Rómov. Podľa uvedených údajov to bolo 105 738 osôb hlásiacich sa k rómskej národnosti. Na Slovensku môže znamenať stigmou priznávať sa k inej národnosti, než ku slovenskej, čo do rôznej miery a v rôznom období ovplyvňuje, resp. skresľuje výsledky sčítania obyvateľov. Nie je preto chybou pracovať s informáciami súvisiacimi s pripisovanou etnicitou, resp. s indíciami naznačujúcimi skutočný stav. Je však nutné uvádzať možnú nepresnosť týchto údajov, resp. zdôrazniť, že ide o odhady. Hlavné témy, ako národnostné zloženie obyvateľstva, kde je zisťovanie etnických údajov a ich legalita ponímaná rôzne,²¹ je potrebné pracovať s doplnkovými informáciami v záujme toho, aby výsledky analýz boli čo najbližšie k skutočnému stavu. Na základe Správy o stave národnostných menšín sa počty oproti roku 2001 výrazne pomenili.

Oficiálna spolupráca medzi Slovenskou a Maďarskou, Českou a Poľskou republikou prebieha v programovom období 2014-2020 prostredníctvom Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A. Cieľom programu je zredukovať nedostatky, ktoré sú pre dané územia typické. Súčasný program nadväzuje na programové dokumenty spolupráce predchádzajúcich programových období. V rámci slovensko-maďarských vzťahov je možné vidieť veľký záujem o spoluprácu a na realizáciu projektu nadväzuje dlhodobú spoluprácu partnerov aj v iných oblastiach, ako aj trvalé partnerstvá. Práve oblasť kultúry a prírodného dedičstva predstavuje oblasť, o ktorú je v rámci vzájomnej spolupráce najväčší záujem zo strany žiadateľov (v dotazníkoch však potvrdilo, že je najmenší zo strany obyvateľov

²⁰ Štatistický úrad SR

²¹ Zber etnických údajov je v súlade so zákonom, ak sa zbierajú s jasným cieľom, s dobrým úmyslom, zároveň tak, že na základe nich nebude možné identifikovať jednotlivcov.

a v situačnej analýze projektov, že ich je počtom najmenej). V programovom období 2007 – 2013 bolo v rámci programu cezhraničnej spolupráce podaných najviac projektov vzájomnej spolupráce práve v tomto segmente. Cezhraničná spolupráca predstavuje najúčinnjšiu formu medzinárodnej spolupráce medzi týmito krajinami, pretože vychádza zo skutočných potrieb regiónov a zo skúseností predchádzajúcich období. Prioritami cezhraničnej spolupráce sú inštitucionálna spolupráca medzi organizáciami, príroda a prírodné zdroje, teritoriálne akčné plány pre zamestnanosť a logistika.²² Výzvou pre cezhraničnú spoluprácu v každej lokalite je ochrana, posilnenie a rozvoj kľúčového potenciálu oblasti – prírodného a kultúrneho dedičstva, ktoré je zdrojom komparatívnych zdrojov. Pohraničné regióny majú značné množstvo kultúrnych i prírodných zdrojov, ktoré však nie sú efektívne a udržateľne využívané, nie sú atraktívne pre návštevníkov. Druhou výzvou je zlepšenie dopravnej infraštruktúry, keďže aktuálna infraštruktúra v týchto regiónoch nie je kvalitatívne a kvantitatívne dostatočná. Poslednou výzvou je rozvoj vzdelávania – obzvlášť na úrovni stredných a vysokých škôl, ako aj možnosti celoživotného vzdelávania s cieľom využitia výhod tohto územia. .

2.1 Cezhraničná oblasť Maďarska

Miesto zakotvenia, usporiadania hraníc má rozhodujúci vplyv na vzťahy i kultúru medzi obyvateľmi pohraničia. Ak sa tieto hranice budovali vplyvom historických udalostí, môžu byť napäté. Diplomatie vzťahy medzi Maďarskom a Slovenskom vznikli dňa 1. 1. 1993 po vyhlásení Slovenskej republiky. Nároky na spoluprácu sa v rokoch 1990 postupne zvyšovali.²³

Dôkazom týchto nárokov je rýchle vytvorenie európskych regionálnych krajov. Vznik týchto krajov a spolupráca samospráv pomáha riešiť spoločné problémy. *Podľa výskumu CESCI,²⁴ inštitútu pôsobiaceho v oblasti výskumu slovensko-maďarského pohraničia, „euroregióny nemajú vyslovene veľký význam v zmysle cezhraničných spolupracujúcich faktorov, ani v tvorbe hospodárskeho rastu.“²⁵* Pohraničné regióny zahŕňajú na maďarskej strane oblasti, ktoré sú vyspelejšie, na Slovensku však tieto kraje alebo okresy patria k najmenej dotovaným, z hľadiska infraštruktúry²⁶. Maďarsko má v prihraničí nasledovné regióny: najbližšie k Žitnému ostrovu sa nachádzajú Győr – Moson – Sopron Megye (v preklade župa), Komárom-Esztergom, ktorý s ním aj priamo hraničí, v prípade Pest megye to tak nie je. Vo východnej oblasti sa nachádza: Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg a k schéme cezhraničných projektov patrí aj hlavné mesto. Slovensko má tieto samosprávne kraje:

²² Skhu.eu

²³ KRUPPA, E. 2003. *Regióny na hraniciach – cezhraničná spolupráca v Európskej únii a v strednej Európe*, Dizertačná práca, Univerzita ekonomických vied, verejných správ a medzinárodných vzťahov, 2003, 247 str.

²⁴ CESCI. *Mapa CBC HU SK*. [online]. CBJ, 2010. [cit. 2015-04-12]. Dostupné na <http://www.cesci-net.eu>

²⁵ CESCI. *Frontier Value Magazine*. [online]. CBJ, 2010. [cit. 2015-04-12]. Dostupné na <http://frontier-value.eu/files/2013/01/FV-Magazine-web.pdf>

²⁶ Baross Gábor plán kol autorov pre BAROSS Gábor Terv, 2012, dostupné na http://www.gazdasag.sk/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=11&Itemid=118

Bratislavský, Trnavský (tu sa nachádza Žitný ostrov v okresoch Dunajská Streda, Senec a Bratislava II.), Nitriansky (v okresoch Komárno), Banskobystrický, Košický.

Za oprávnené územie slovensko-maďarskej spolupráce CBC programu sa považujú celé územia horeuvedených žúp a krajov. Požaduje sa, aby podporené projekty boli realizované na oprávnenom území Programu a mali pozitívny dopad na oprávnené územie. Programovými žiadateľmi môžu byť mestá a obce, štátne rozpočtové organizácie, neziskové organizácie, niekedy aj malé a stredné podniky a EGTC.

Na slovenskej strane pohraničie zahŕňa Trnavský a Nitriansky samosprávny kraj, a to okresy Dunajská Streda, Bratislava II, Senec, Galanta, kde sa nachádza Žitný ostrov. Na východe hovoríme o Banskobystrickom a Košickom samosprávnom kraji. V rámci týchto regiónov je hustota maďarského obyvateľstva vyššia, v porovnaní s priemerom hustoty obyvateľstva v Slovenskej republike. Osídlenie tohto regiónu je dôsledkom prírodných podmienok – tokom riek. Najväčšou prírodnou hranicou je práve Dunaj. Podunajská nížina je dobrou poľnohospodárskou oblasťou, pozitívne podporuje osídľovanie, keďže má najmenej riečnych mostov a komplikuje rozširovanie komunikačnej siete. Avšak na druhej strane tieto územia predstavujú potenciál na rozvoj cestovného ruchu. Demografická situácia v rámci slovensko-maďarských pohraničných regiónov je zároveň silnou, ako aj slabou stránkou programového územia. Slabá stránka súvisí najmä s migráciou ľudí hľadajúcich zamestnanie a lepšie možnosti vzdelávania, čo núti mladú generáciu odísť z daných regiónov. Na druhej strane územie ťaží z demografického potenciálu, ktorý je odzrkadlený v relatívne starom veku miestnej spoločnosti kvôli starnutiu obyvateľstva. Rozvoj pohraničných regiónov na slovenskej i maďarskej strane obnovili rozvoj najmä vďaka cezhraničnej spolupráci, ktorá umožnila zachovanie, udržanie i rozvinutie procesov regionálneho rozvoja. Projekty, ktoré vo veľkom ovplyvnili kultúrne hodnoty, sú menej zakotvené v týchto regiónoch a operačných programoch. Zo 142 projektov v rokoch 2007-2013 v Interreg HU Sk v 2 prioritných oblastiach boli 4 projekty podporené v oblasti kultúry, najviac sa vyskytovali múzeá alebo EGT ako žiadatelia

Tabuľka 1. Príklady niektorých cezhraničných projektov v oblasti kultúry

číslo cezhraničného projektu	Názov projektu	Hlavné partnerstvá	Názov partnera
HUSK/0901/2.1.1/0279	Multifunkčné komunitné centre	Hlavný partner SK:	Združenie obcí Mikroregión Klátovské rameno – Tökési-ág kistérség
HUSK/1101/1.7.1/0259	Antické veci bez hraníc	Hlavný partner HU:	Szépművészeti Múzeum – Budapest
HUSK/1001/2.5.2/0019	Informáciami cez hranice Crossing Borders by Information in the Pons Danubii Border Region	Hlavný partner HU:	Európske zoskupenie územnej spolupráce Pons Danubii s. r. o.
HUSK/0801/1.7.1/	Vzťahy medzi obcami v oblasti	Hlavný	Tata

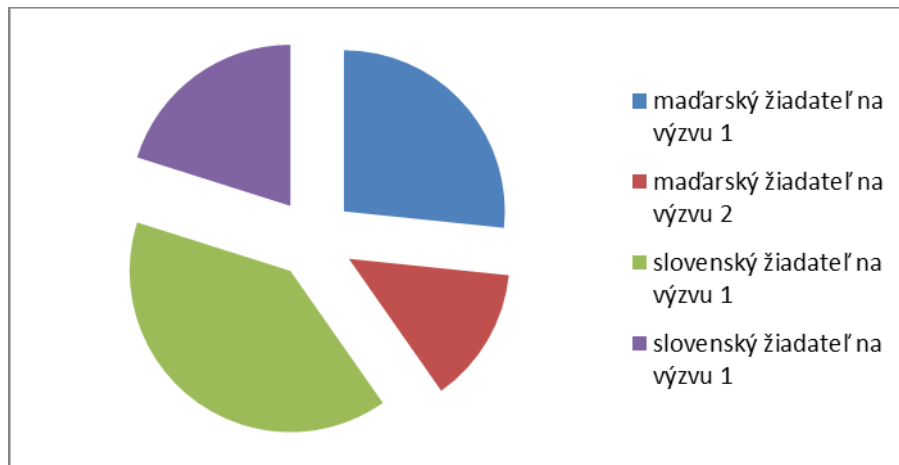
0188	kultúry a športu	partner HU:	
HUSK/0801/1.7.1/0217	Kde kultúra spája národy	Hlavný partner SK	Dvory a okolie - združenie obcí

Rozvoj kultúry národnostných menšín je podmienený rôznymi faktormi (právnymi, ekonomickými, sociálnymi, masmédiami a pod.). V tejto súvislosti je veľmi dôležitou otázkou, kto má rozhodovať (aj s určitými právnymi dôsledkami) o národnostnej kultúre na Slovensku. Podľa príslušníkov maďarskej minority rozhodovať v záležitostiach kultúry menšín na Slovensku má predovšetkým zainteresovaná menšina a potom príslušná miestna samospráva. To sa odzrkadľuje aj v ich presvedčení, že na ich sídelnom území mali by mať možnosť vytvorenia kultúrnej a školskej autonómie.

Účasť na kultúrnom živote svojej minority respondenti Maďari potvrdzujú vo veľkej miere; vo vzťahu k ďalším minoritám na Slovensku – v najväčšej miere, čo však môže byť dôsledkom aj rozvinutej siete maďarských kultúrnych inštitúcií. Takéto rozvinuté kultúrne siete sme nenašli v iných prihraničných regiónoch ani mimo nich.

Pridelená podpora europrojektov v regióne so zvláštnym zreteľom na výzvy CBC cezhraničnej spolupráce HU SK podľa výskumu Hakszera je viac menej rovnomerná medzi Maďarskom a Slovenskom.²⁷

Graf 1 Rozdelenie žiadateľov podľa štátu a výzvy vo vybranom regióne

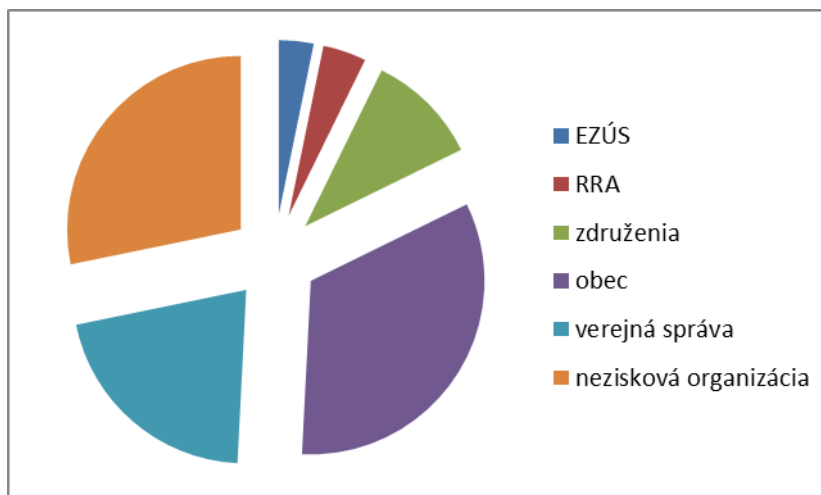
Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe údajov môžeme tvrdiť, že rozdelenie programového územia prinieslo so sebou veľa iných zmien, hlavne za účelom zúžiť spoluprácu aktívnych organizácií v tejto oblasti. Obdobie rokov 2004 – 2006 prinieslo najskôr prvé spoločné projekty CBC HU SK, ktoré mohli byť

²⁷ HAKSZER, R. *Local development by using of EU funds in the Hungarian-Slovakian border region. Mladí regionalisti VIII. Konferencia, Győr. 2013. július 19-22., zborník. ISBN 875-87-4555*

podporené iba v tejto spoločnej forme. Tento prístup znamenal výhodu pre tie organizácie a mestá, ktoré sú zástancami dlhodobej a systematickej spolupráce.

Graf 2 Podiel žiadateľov podľa právnej formy vo výzvach CBC HUSK v období 2007 – 2013

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov CBC HU SK.

Tento graf analyzuje predchádzajúce obdobie daných projektov obdobia 2007-2013, ich typ, systém podpory, mapu interaktívnych projektov a výšky čerpania. Podľa rozdelenia inštitúcií najviac záujemcov bolo z miest a verejnej správy, ako sú školy a knižnice. EZÚS tvorí len 3 % celkových žiadateľov, úspešnejšie sú neziskové organizácie (27%) alebo cezhraničné obce (32%), či verejná správa (23%).

Trendy vo výbere tém a opatrení boli rôzne, najčastejšie sa zameriavali na spoločnosť a hospodárstvo, ďalšou prioritou bola *environmentalistika*, životné prostredie a alternatívne zdroje energie. Kultúra o niečo viac zaostáva v pozadí.

2.2 Cezhraničná oblasť Českej republiky

Cezhraničná spolupráca medzi Českom a Slovenskom sa realizuje v programovom období 2014-2020 prostredníctvom programu INTERREG V-A Slovenská republika – Česká republika.

V kontexte tohto dokumentu sa cezhraničná spolupráca týka týchto oblastí ²⁸:

- podpora investovania podnikov do výskumu a inovácií a vytváranie prepojenia a synergií medzi podnikmi, centrami výskumu a vývoja a vysokoškolským vzdelávacím prostredím;

²⁸ Česko slovenská cezhraničná spolupráca www.cbcskcz.eu

- investície do vzdelávania, odbornej prípravy a školení za účelom získavania zručností a celoživotného vzdelávania, a to vypracovaním a naplňovaním spoločných programov vzdelávania, odbornej prípravy a školení;
- zachovanie, ochrana, propagácia a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva; ochrana a obnova biologickej rozmanitosti, ochrana a obnova pôdy a podpora ekosystémových služieb, vrátane siete NATURA 2000 a ekologickej infraštruktúry;
- podpora právnej a správnej spolupráce a spolupráce medzi občanmi a inštitúciami.

Predispozície pre úspešnú cezhraničnú spoluprácu oboch krajín je možné vnímať cez geografickú blízkosť územia, ekonomické väzby, spoločnú históriu, podobnosť vzdelávacích systémov a minimálne jazykové bariéry, ktoré vytvárajú predpoklady cezhraničnej mobility pracovnej sily. Hustá sieť vzájomných vzťahov je dôsledkom spoločného štátu. Práve väzba medzi Slovenskom a Českom je najvýraznejšia väzba, ktorá je vnímaná na Slovensku, v kontexte ostatných susedných štátov. Špecifiká slovensko-českého pohraničia, ktoré majú jednak stimulačné účinky na rozvoj, jednak znamenajú tiež brzdy pre pozitívny vývoj na týchto územiach: „novost“ vzniku hranice a neustále zmeny pri vytváraní a rušení štátnych hraníc a hraničných prechodov v priebehu posledných 25 rokov, zafixovaný bezproblémový prístup na územie Českej republiky vo vnímaní najmä staršej generácie, ktorý je bariérou brániacou vyrovnaniu obyvateľov s obmedzeniami prechodu do susednej krajiny, chýbajúca jazyková bariéra, keď obyvatelia Slovenska bez väčších problémov rozumejú Čechom a naopak, veľkú časť pohraničných území tvoria chránené krajinné oblasti. Pre pohraničné regióny je charakteristické rozptýlené osídlenie, v rámci území sú výrazne rozdielne demografické štruktúry, morfológia území na oboch stranách hranice, odlišná štruktúra dopravných sietí.

V regióne je vybudovaná sieť kultúrnych pamiatok, pamiatkovo chránených historických sídiel a kultúrnych inštitúcií. Sú tu zastúpené múzeá a galérie, existuje sieť knižníc, divadiel a kín. V regióne sa koná množstvo folklórnych a ľudových podujatí. Na českej strane medzi najvýznamnejšie patria: Medzinárodný folklórny festival v Strážnici, Jazda kráľov vo Vlčnově a na slovenskej strane Folklórny festival na Myjave, vo Východnej, na Heľpe, Festival ľudovej hudby v Habovke. Medzi ďalšie populárne podujatia patria OP cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007 – 2013 fašiangy, vinobrania, hody, ľudové slávnosti a pod. Za pozitívum treba považovať iniciatívu malých sídiel, ktoré si uchovávajú svoje tradície.

Kultúrny potenciál je na podpore regionálneho rozvoja využívaný zatiaľ len veľmi sporadicky. Je sústredený prevažne do veľkých miest a v menších destináciách dochádza k jeho stagnácii až k poklesu. V celom regióne na oboch stranách hranice prevláda trend kontinuálneho poklesu výkonnosti verejných kultúrnych zariadení. Na základe štatistických zistení pozorujeme trend poklesu počtu kultúrnych akcií

a ich návštevníkov na oboch stranách hranice regiónu. V rámci programu cezhraničnej spolupráce v období rokov 2007 – 2013 patria medzi úspešné projekty v oblasti kultúrnej spolupráce pohraničných území napríklad ²⁹*Společný návrat do 18. století prostřednictvím F. Š. Lotrinského*, pána Hodonína a Holíčce – projekt priblížil prostredníctvom výstavy na Holíčskom zámku výrobu fajansového riadu, ktorá prebiehala v kráľovskej manufaktúre počas vlády Františka Štefana Lotrinského. Prostredníctvom tohto projektu boli nadviazané nové kontakty a siete medzi regionálnymi a miestnymi inštitúciami v kultúrno-spoločenskej oblasti prostredníctvom prepojenia miest Holíčca a Hodonína. Takýto projekt je aj *Benediktínskymi cestami* je projekt, ktorý umožnil vybudovať náučný chodník Veľká a malá Skalka. Ďalej „*V hrade a podhradí*“ je projekt, ktorý posilnil kontakty medzi českým a slovenským pohraničným regiónom, podporil cestovný ruch v daných regiónoch a vytvoril základy pre ďalšiu spoluprácu a nové projekty. Projektom bola vybudovaná infraštruktúra oddychovej zóny a služby pre turistov. Obnova tradičných činností a ich expozícia v lokalite UNESCO – Vikolínec v Európskom kontexte – projekt sa zameril na rekonštrukciu expozičných priestorov vo Vikolínci a organizáciu sympózia remeselníkov a umelcov z ČR a SR Recepty nášho priateľstva bol zber receptov na dotknutom území, spoločná výroba a prezentácia výrobkov, tvorba jedál z rôznych materiálov, vydanie kalendára receptov a brožúry o projekte. Zbližovanie detí a mládeže cez vzájomné spoznávanie jazykov, folklóru a regiónov obcí Podolie a Strání je spoločný nárečový slovník a prezentácie partnerských regiónov. Čaro rozprávky v dreve zakliate je rezbárske sympóziu za účasti slovenských a českých rezbárov v rámci Interreg CZ SK.

Spolupráca v oblasti kultúry medzi Slovenskou republikou a Poľskom, Maďarskom i Českom však neprebieha len na úrovni bilaterálnej, ale je realizovaná aj multilaterálne. Multilaterálnej spolupráci napomáha svojou činnosťou Medzinárodný vyšehradský fond, ktorý sídli v Bratislave a zameriava sa na podporu užšej spolupráce medzi krajinami V4 cez organizáciu spoločných kultúrnych, vedeckých a vzdelávacích projektov, výmenných pobytov mládeže, cezhraničnú spoluprácu a podporu turizmu. Ďalšou organizáciou podporujúcou multilaterálnu spoluprácu v oblasti kultúry je tiež Stredoeurópska iniciatíva, ktorá vznikla v Budapešti a jej členmi je v súčasnosti 17 krajín, ktorí podporujú mnohé projekty z oblasti kultúry, vedy a technológií. Medzinárodná nadácia **Fórum slovanských kultúr** poskytuje priestor pre interkultúrny dialóg slovanských národov, pričom sa jedná o neziskovú organizáciu. Jej cieľom je rozvíjanie kultúrnych hodnôt, tradícií a špecifik obsiahnutých v kultúrach krajín hovoriacich slovanskými jazykmi. Fórum podporuje spoluprácu krajín v oblasti kultúry a výchovy, rozvíja kultúrnu výmenu, organizuje medzinárodné stretnutia.

---

²⁹ CBC SZSK O projektoch. Dostupné na : www.Sk-cz.eu

2.3 Cezhraničná oblasť Rakúska a Slovenska

Región cezhraničia medzi Rakúskom a Slovenskom má silné ekonomické predispozície, kde *potravinarstvo* spracováva domáce suroviny v produkčných poľnohospodárskych oblastiach (*pivovary, cukrovary, mliekarne*). Intenzívne *poľnohospodárstvo* kryje potreby krajiny na 90 %. Vo vyšších polohách sa *ovce a dobytok* pasie na holiach, v dolinách a panvách pestujú *pšenicu, jačmeň, krmoviny, cukrovú repu*, miestami aj *vinič*.

Programová oblasť zostáva nezmenená a zahŕňa nasledovné regióny: na slovenskej strane Bratislavský a Trnavský samosprávny kraj, na rakúskej strane severné a stredné Burgenlandsko (NUTS 3), Viedeň a Dolné Rakúsko. Všetky spomenuté regióny a Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPaRV SR) sú podobne ako doteraz hlavní programoví partneri, ktorí sa tiež zároveň podieľajú na tvorbe budúceho programu. Slovenské národné múzeum ako žiadateľ vo výzvach 2013 – 2017 sa dostalo k 4 398 815, 06 eur, pod názvom Podklady strednej Európy, Kultúra, príroda, hudba s anglickým názvom *Treasure*. V projektoch rakúskej cezhraničnej spolupráce sa objaví ako žiadateľ aj chorvátska menšina. Konkrétnym žiadateľom je *Kroatisches Kultur und Dokumentationszentrum (Chorvátske kultúrne a dokumentárne centrum)*. Program spolupráce ráta s inovačnými systémami, zlepšením vyššieho vzdelávania a zachovaním ochrany prírody. Kultúra sa dostáva aj do subkategórie cezhraničná spolupráca interkultúrnej spolupráce a posilnenie spolupráce medzi vzdelávacími inštitúciami.³⁰

Zhrnutím môžeme konštatovať že málo projektov sa vytvára pre oblasť kultúry, podstatne menej ako v prípade maďarskej alebo českej cezhraničnej oblasti. Ako dôvody sa udávajú nižšie financie na kratší cezhraničný úsek a viac dotácií cielene mierených do vedy a výskumu, vzdelávania a rozvoja vzdelávacích sietí. Priority Programu cezhraničnej spolupráce sú nasledovné

Znalostný región a ekonomická konkurencieschopnosť

- Cezhraničná spolupráca MSP, spolupráca v oblasti výskumu, technológii a vývoja

- Kultúrna spolupráca, spolupráca v cestovnom ruchu

- Vzdelávanie a kvalifikácia, integrácia trhov práce

- Sociálna dimenzia integrácie (sociálne a zdravotné služby)

Dostupnosť a trvalo udržateľný rozvoj:

- Doprava a regionálna dostupnosť (plánovanie, organizácia dopravy a logistika)

- Trvalo udržateľný územný rozvoj a kvalitná regionálna správa/kvalitný manažment

- Spolupráca a spoločný manažment /spoločné riadenie chránených území

- Energetická efektívnosť a obnoviteľné zdroje energie, ochrana životného prostredia, manažment rizík³¹

³⁰ O programe CBC ST SK: Interreg Slovakia Austria: <https://www.sk-at.eu/o-programe>

³¹ EUROFONDY. <http://eurofondy.webnode.sk/rakuska-republika-slovenska-republika/>

Vo výsledku vyhodnocujeme, že kultúra je zriedkavo podporovaná, aj to len v kombinácií s cestovným ruchom v prioritne znalostná a ekonomická konkurencieschopnosť, čiže väčšie projekty ako v prípade Maďarska alebo Česka nemôžeme očakávať.

2.4 Cezhraničná oblasť Poľska a Slovenska

Spolupráca medzi Slovenskom a Poľskom v oblasti kultúry sa riadi viacerými legislatívnymi dokumentmi, ako aj menej záväznými dohodami.

Medzi najvýznamnejšie programy, ktoré dokumentujú otázky spolupráce v oblasti kultúry medzi oboma krajinami sú najmä:

1. Program spolupráce medzi Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky a ministerkou kultúry a národného dedičstva Poľskej republiky na roky 2015-2018 [3], ktorá definuje spoluprácu krajín v oblasti kultúrnej, vzdelávacej a vedeckej. Spolupráca sa týka výmeny umeleckých súborov v rámci medzinárodných divadelných, hudobných a folklórnych súborov, ako aj iných významných kultúrnych podujatí, výberu umeleckých súborov, programu pobytu a termínov vystúpení prostredníctvom pracovných kontaktov medzi zainteresovanými inštitúciami,
  - Podpory účasti predstaviteľov na významných medzinárodných festivaloch v Slovenskej i Poľskej republike,
  - Priamej spolupráce medzi divadlami, divadelnými a opernými súbormi a divadelnými inštitúciami oboch štátov,
  - Spolupráce v oblasti hudby, najmä výmeny orchestrov, sólistov a dirigentov,
  - Spolupráce medzi kultúrnymi inštitúciami a organizáciami tvorcov pôsobiach v oblasti vizuálneho umenia, architektúry a dizajnu,
  - Podpory organizovania návštev a študijných pobytov umelcov, tvorcov a špecialistov zo všetkých odvetví kultúry,
  - Bezprostrednej spolupráce inštitúcií a organizácií pôsobiach v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva oboch štátov,
  - Zabezpečenia integrity národného kultúrneho dedičstva a ochrany kultúrnych hodnôt pred poškodením, zničením alebo ich zabavením na území štátu druhej zmluvnej strany, vytvorenia podmienok pre priamu spoluprácu múzeí a galérií, zahŕňajúcu výmenu výstav, organizovanie spoločných projektov, ako aj oblasti ochrany a reštruktúrovania jednotlivých exponátov.
  - Spolupráce národných knižníc, najmä v oblasti ochrany, digitalizácie knižného kultúrneho dedičstva.Hlavnou prekážkou rozvoja cezhraničnej spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom je primárne absencia kvalitného dopravného prepojenia, v oblasti cestnej i železničnej dopravy, čo negatívne vplýva na zhoršovanie podmienok kultúrnej turistiky oboma smermi. Faktormi pre absenciu kontinuálneho rozvoja

dopravnej infraštruktúry medzi Slovenskom a Poľskom je najmä neprítomnosť podnikateľských aktivít v prihraničných regiónoch, ako aj existencia viacerých chránených území alebo horských pásiem, a pomerne nízka ekonomická sila obyvateľstva v týchto regiónoch. Zaujímavá spolupráca prebieha medzi Slovenskom a Poľskom aj prostredníctvom Spolku univerzít karpatského regiónu so sídlom v Košiciach, ktorý vznikol v roku 1994 s cieľom uľahčovania spolupráce medzi vysokými školami, realizácie spoločných projektov a pomoci v nadväzovaní vedeckých kontaktov s vedeckými pracoviskami zo západnej Európy a USA. Ďalším prejavom spolupráce medzi slovenským a poľským pohraničím je uzatváranie partnerských zmlúv, ktoré medzi sebou uzavierajú mestá a obce zo slovenskej a poľskej strany. Na začiatku 90.rokov v rámci partnerských dohôd spolupracovalo len 10 poľských miest s 12 slovenskými mestami. V súčasnosti je najviac partnerstiev medzi väčšími mestami, ktoré sa nachádzajú v pohraničí, pričom spojenia majú nielen geografický, ale aj historický charakter. V rámci posledných dvoch desaťročí cezhraničná slovensko-poľská spolupráca postupne narastala. Nejedná sa však len o formálnu spoluprácu právneho a administratívneho charakteru, ale čoraz viac sa objavujú iniciatívy mimovládnych organizácií a menších organizácií, ktoré realizujú spoluprácu na miestnej úrovni. Demografická situácia v rámci slovensko-poľských pohraničných regiónov je zároveň silnou, ako aj slabou stránkou programového územia. Slabá stránka súvisí najmä s migráciou ľudí hľadajúcich zamestnanie a lepšie možnosti vzdelávania, čo núti mladú generáciu odísť z daných regiónov. Na druhej strane územie ťaží z demografického potenciálu, ktorý je odzrkadlený v relatívne mladom veku miestnej spoločnosti. Rozvoj pohraničných regiónov na slovenskej i poľskej strane obnovili rozvoj najmä vďaka cezhraničnej spolupráci, ktorá umožnila zachovanie, udržanie i rozvinutie procesov regionálneho rozvoja. Na slovenskej strane pohraničie zahŕňa Prešovský a Žilinský samosprávny kraj a okres Spišská Nová Ves v Košickom samosprávnom kraji. Na slovenskej strane pokrýva územie pohraničia 16 369 km², s počtom obyvateľov 1 598 923. V rámci týchto regiónov je hustota obyvateľstva nižšia v porovnaní s priemerom hustoty obyvateľstva v Slovenskej republike. Osídlenie tohto regiónu je dôsledkom prírodných podmienok – tokom riek a horskými dolinami. Horské pásma obmedzujú osídľovanie a komplikujú rozširovanie komunikačnej siete, aj keď na strane druhej predstavujú tieto územia potenciál na rozvoj cestovného ruchu.

- Niektoré významné cezhraničné projekty v období 2007-2013 boli nasledovné:
- Spolupráca cez kultúru – stavba a modernizácia poľsko-slovenských kultúrnych stredísk – v rámci projektu bol modernizovaný historický zámok v obci Łodygowice a prispôbený na organizovanie výstav, ako aj na sprístupnenie a propagáciu kultúrneho dedičstva poľsko-slovenského pohraničia. Cieľom projektu bolo zabezpečenie lepšej využiteľnosti existujúcej kultúrnej infraštruktúry a rozvoj spolupráce medzi Slovenskom a Poľskom v oblasti kultúry. Zachrániť pred zabudnutím fotografie poľsko-slovenského Podtatria a Tatier – cieľom projektu bolo zachrániť historické fotografie

nachádzajúce sa v muzeálnych expozíciách a súkromných zbierkach. Projekt zabezpečil digitalizáciu fotografií, vytvorenie internetového albumu, organizovanie výstavy, spracovanie a vydanie poľsko-slovenského Lexikónu tatranských fotografov.

- **Tatranské dedičstvo** – projekt sa zameriaval na spoznávanie kultúry turizmu v poľských a slovenských Tatrách, predstavenie poľského a slovenského Podtatria ako turisticky atraktívneho regiónu, zvýšenie úrovne povedomia a poznania spoločného historického dedičstva.

Výstavba a modernizácia Poľsko – Slovenských kultúrnych domov, ktorého cieľom bolo zintenzívnenie, upevnenie a rozvoj spolupráce medzi Poľskou a Slovenskou republikou zameranej na rast medzinárodnej výmeny a rozvoj v oblasti kultúry, športu a vzdelávania.

V programovom období 2014 – 2020 bola schválená finančná podpora aj pre tieto zaujímavé projekty spolupráce medzi slovenskou a poľskou stranou v oblasti kultúry [13]:

- **Budatín-Strumieň: spolupráca v pohraničí – 2. etapa** – projekt nadväzuje na spoluprácu v oblasti pohraničia týkajúcu sa obnovy parku okolo historického zámku v Budatíne a komplexnou obnovou podzemia barokovej radnice v Strumieni. Spolupráca sa týka oblastí cestovného ruchu a kultúry a uvažuje v 2. Fáze s rekonštrukciou 2 kultúrnych pamiatok hospodárska budova Budatínskeho zámku (vznikne tam expozícia drotárskeho remesla), a na poľskej strane – najstaršia radnica v Sliezsku, ktorá sa nachádza v Strumieni (budova získa novú multimediálnu miestnosť).
- **Spoločne putujeme už 500 rokov** – projekt predpokladá spoluprácu v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva, najmä sakrálneho umenia. V rámci rekonštrukčných prác budú obnovené kostoly v Dolnom Kubíne a v kostol v Cieszyne, naplánovaná je tiež modernizácia Múzea protestantizmu.
- **Vandrovanie bez plecniaka – využitie a propagácia zdrojov kultúrneho a prírodného dedičstva pohraničia** – projekt vykoná inventarizáciu chodníkov, prírodných atrakcií a turistických objektov a následne vytvorí mobilnú aplikáciu a webovú stránku, ktorá bude pomáhať turistom a návštevníkom pri organizácii oddychu.
- **Vytvorenie podmienok pre zachovanie kultúrneho a prírodného dedičstva na poľskej a slovenskej Orave** – projekt predpokladá spoluprácu dvoch obcí na rozdielnych stranách štátnych hraníc – Lipnica Wilka a Bobrov budú môcť prostredníctvom projektu zabezpečiť propagáciu vidieckych oblastí poľsko-slovenského pohraničia a rozvoja miestnych produktov cestovného ruchu. Projekt uvažuje s organizáciou spoločenských a kultúrnych podujatí, s cieľom integrácie Poliakov a Slovákov a obohatenie vzájomných vzťahov.

2.5. Rómska menšina v cezhraničných oblastiach

Rómska menšina sa nachádza pri poľskej hranici pri Spiši, takisto pri maďarských hraniciach. Početne menej sa Rómov sa vyskytuje v rakúskej a českej časti cezhraničného regiónu. V roku 2011 sa pri

oficiálnom sčítaní ľudu priznalo k svojej národnosti 105 738 Rómov. K rómčine ako materinskému jazyku sa hlásilo 122 518 obyvateľov a z tohto počtu len 77 128 sa zároveň hlásilo aj k rómskej národnosti. Boli tu však ešte ďalšie skupiny obyvateľov, a to s nezistenou národnosťou, ktorých bolo 382 493. Nie je možné vylúčiť, že časť, pravdepodobne aj značnú časť z tejto skupiny, tvoria práve Rómovia. Ďalej je nutné kalkulovať aj so skutočnosťou, že určitý počet Rómov sa hlási k slovenskej či maďarskej národnosti a rovnako k materinskému jazyku slovenčine alebo maďarčine, ale tieto pojmy nie sú totožné. Alternatívnym zdrojom údajov o rómskej menšine je Atlas rómskych komunít (2013), v ktorom sú údaje z roku 2011 a podľa ktorého bolo v danom roku na Slovensku 402 810 Rómov, čo bolo 7,45 % z celkového počtu obyvateľov.³² Mnohí obyvatelia uvádzajú ako svoj materinský jazyk maďarčinu, ale hlásia sa k slovenskej národnosti, zanedbateľné množstvo uvádza ako svoj materinský jazyk rómčinu ako aj národnosť rómsku. V Atlase rómskych komunít (2013) chýbajú mnohé údaje a hoci nie je ani zďaleka presný, predstavuje asi najucelenejší zdroj informácií o počtoch týkajúcich sa rómskej menšiny. Podľa Atlasu RK existuje na Slovensku 1 069 rómskych koncentrácií, resp. obcí, kde žijú Rómovia v koncentráciách, alebo rozptyle.

Rómska menšina nemá svoje vlastné projekty v rámci cezhraničných schém, avšak môže čerpať na rôzne kultúrne udalosti spolu s inými menšinami, napríklad pri dominancii maďarskej menšiny sa dostáva do programov marginalizovaných skupín na pracovnom trhu viac zmienok o rómskych pracovníkoch. Rómske osady sa nachádzajú aj pri poľskej hranici pri Spiši, takisto pri maďarských hraniciach. Ak v Košickom kraji v roku 2011 žilo 126 675 Rómov, čo bolo 15,97 % obyvateľov tohto kraja, znamená to prítomnosť Rómov pri cezhraničnej oblasti Poľska a zároveň Ukrajiny. Tento počet však nereflektujú Interreg projekty.

V minulom režime bola zamestnanosť Rómov dôležitým kvantitatívnym ukazovateľom, ktorý sa pozorne sledoval. Niektoré závody však zamestnávali Rómov iba formálne, len aby „udržali Rómov v práci“. Špecifický bol potom aj vzťah samotných Rómov k zamestnanosti. Štát totiž rôznymi administratívnymi metódami zabezpečoval rómsku zamestnanosť, v dôsledku čoho sa vypestoval ich „laxný prístup k trvalému pracovnému pomeru a pracovnej morálke“.³³ Aspekt, ktorý odborníci považujú za relevantný, je aj jazyk, presnejšie úradný jazyk a jeho neznalosť, čo je značný problém hlavne na juhu Slovenska. Nedá sa to však vyhraničiť ako problém Rómov, lebo je spoločný pre všetkých, ktorí na tomto území žijú. Podľa Parlamentu Rómov v SR, sa 95 % Rómov žijúcich v týchto oblastiach hlási k maďarskej národnosti, zároveň napriek tomu, že ich materinským jazykom je rómčina, od mala sa učia

³²Metodológia zberu údajov sa však značne líši od zberu údajov pri sčítaní obyvateľstva, kde sa informácie o jednotlivých občanoch kolektujú dotazníkovou metódou. Atlas RK bol pripravený na základe údajov zozbieraných pri osobných návštevách starostov a primátorov, ktorí uvádzali údaje, ktoré sa ďalej neoverovali.

³³ŠUVADA, Martin. 2015. Rómovia v slovenských mestách. Bratislava : POMS, 2015. 168 s. ISBN 978-80-8061-828-5

maďarsky, viacerí asimilovali, jazyk si uchovali Olašskí Rómovia. Kultúra Rómov v cezhraničných priestore nie je implementovaná pomocou projektov cezhraničnej spolupráce, avšak zaujímavé projekty v cezhraničnom úseku prezentujeme niektoré, ktoré sú dotované z iných štruktúr.

Štatút národnosti bol Rómom priznaný v roku 1991 materiálom Zásady vládnej politiky Slovenskej republiky k Rómom. Rómskej populácii sa otvoril priestor pre budovanie národnostnej kultúry – umenia, tlače a školstva. Začiatkom 90. rokov začali vznikať kultúrne zväzy, záujmové združenia, neziskové organizácie, folklórne súbory... Etablovala sa rómska periodická tlač: začal vychádzať dvojmesačník ROMA, detský časopis Luľudi, dvojtýždenník Sam Adaj a mesačník pre deti Štvorlístok, dvojmesačník Ternipe, literárny dvojtýždenník Híd-Most-Phurt pre maďarsky hovoriacich Rómov, mesačník Romane Vasta pre rómskych podnikateľov. Všetky však vychádzali iba obmedzený čas, pretože boli závislé na dotáciách. V roku 1991 začali vychádzať najskôr ako týždenník noviny Romano ľil, ktoré ako jediné periodikum pod názvom Romano nevo ľil združenie Jekhetane vydáva dodnes, avšak ako mesačník. Rómska tlačová agentúra, ktorá od roku 2002 pracuje v Košiciach, sa venuje sprístupňovaniu informácií prostredníctvom internetu. Verejnoprávne médiá Slovenský rozhlas a Slovenská televízia vysielajú aj pre príslušníkov národnostných menšín a v jazyku menšín. Slovenský rozhlas má stálu redakciu a aj stálu programovú skladbu pre rómske vysielanie, ktoré realizuje od roku 1991. Slovenská televízia prešla viacerými modelmi rómskeho vysielania. V 90. rokoch to bol magazín Romale, ktorý sama pripravovala a od roku 2006 národnostný magazín So vakeres pre Slovenskú televíziu zabezpečuje Rómska tlačová agentúra.

Po roku 1989 sa dokumentovaniu kultúry Rómov začali venovať aj muzeálne pracoviská, ako prvé v roku 1993 Vihorlatské múzeum v Humennom, od roku 1996 má oddelenie rómskej kultúry aj Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote. V roku 2002 vzniklo Dokumentačné centrum rómskej kultúry v Slovenskom národnom múzeu v Martine, ktoré bolo neskôr premenované na Múzeum kultúry Rómov na Slovensku.

Po roku 1989 má rómske umenie možnosť rozvíjať sa aj na profesionálnej úrovni. Od roku 1992 pôsobí v Košiciach pod vedením Karola Adama divadlo Romathan, za svoju existenciu pripravilo 44 premiér. Rozvíja sa aj rómska literárna tvorba, vychádzajú publikácie rómskych autorov: Eleny Lackovej (†2003), Jána Berky-Luboreckého (†2004), Dezidera Bangu, Jozefa Ravasza, Ladislava Tavalihu a iných. Vo výtvarnom umení vynikli predovšetkým inšitní umelci, ktorí cítia potrebu reflektovať svoju identitu v tvorbe. Medzi najvýraznejších patrí keramička Viola Petrášová-Stojková (†1995), Dezider Fertő (†1996), Aladár Kurej (†2001), Juraj Gergel' či rezbár Ivan Berky-Dušík. Rómovia na Slovensku hovoria viacerými dialektmi, najrozšírenejší je východoslovenský dialekt, výrazne regionálne odlišený je dialekt oblasti južného Slovenska s vysokým podielom maďarských slov a najväčší podiel archaizmov nájdeme v dialekte olašských Rómov. Napriek tomu, že ústava deklaruje možnosť používania rómskeho jazyka

v úradnom styku a vo vzdelávaní, tak záujem o jeho používanie v oficiálnom styku je minimálny. Od 90. rokov rezonovala téma kodifikácie, či skôr štandardizácie rómskeho jazyka, pričom k určeniu pravidiel pre pravopis došlo ešte v roku 1974. Skôr symbolicky ako reálne došlo 29. júna 2008 k deklaratívnej štandardizácii rómskeho jazyka. V uplynulých rokoch však vznikala poézia i próza v rómskom jazyku, stal sa jazykom javiskovým, na vybraných školách je možné si ho zvoliť ako maturitný predmet, ako pomocný jazyk sa využíva vo vzdelávaní rómskych detí a je živým atribútom rómskej identity. Je otázne ako sami Rómovia vnímajú možnosti rozvoja národnostnej kultúry, či sú presvedčení, že na sebarealizáciu dostávajú adekvátne podmienky a dostatočné finančné krytie. Je diskutabilné, či Rómovia v socio-ekonomickej situácii, v ktorej sa nachádzajú, sú schopní prijať a využiť všetky možnosti budovania národnostnej kultúry. Ak však vezmeme do úvahy potrebu zlepšenia ich socioekonomického statusu, je budovanie národnostnej kultúry jedným z faktorov, ktoré k tomu môžu prispieť.

3. Dotazníkový výskum na Žitnom ostrove

Subjektívne pocity obyvateľov o spoločnom multikultúrnom regióne ako aj o hodnotení kultúrnych projektov a kultúry v cezhraničnom priestore sme zisťovali z dotazníkov, pričom sme čiastočne predpokladali neznalosť projektov, problematiky a menší záujem o koncept regionálneho rozvoja. To, že ľudia v regióne nie sú dostatočne spokojní so svojou životnou úrovňou z dôvodu hospodárskej zaostalosti regiónu, ukazujú často aj výskumy a ankety spokojnosti. Poslednú kapitolu sme venovali odporúčaniam a návrhom pre južné Slovensko, najmä na Žitný ostrov a jeho regionálny rozvoj, na pracovný trh so zámerom zlepšiť postavenia regiónu v celoslovenskom meradle. Cieľovou skupinou výskumu a štúdie sú obyvatelia Žitného ostrova. Online dotazníky boli distribuované fyzickým osobám a organizáciám v cezhraničnej oblasti Žitného ostrova. Na vzorke 180 dotazníkov zo Žitného ostrova sme skúmali hypotézy, či sú projekty v oblasti kultúry pre obyvateľov dostatočne značné a či informovanosť o nich je vysoká. Tieto tvrdenia vymedzujeme hlavne pre maďarskú a rómsku menšinu, nakoľko tá je tu početnejšia oproti nemeckej, poľskej alebo českej. Z dotazníka sme si vybrali otázky: “Ako hodnotíte projekty CBC HUSK? Chceme zostať v regióne? Ktoré typy projektov sú pre Vás dôležité? Poznáte projekty v oblasti kultúry? Ako sa vyvinú projekty v ďalšom programovom období? Hľadáme pritom odpovede na otázky, aký značný je vplyv projektov cezhraničného regiónu na kultúrny rozvoj Slovenska. Pri vyššej koncentrácii konkrétnych národnostných menšín v cezhraničných oblastiach je ich kultúra spravidla na vyššej úrovni v porovnaní s inými oblasťami v republike, a to práve vďaka hraniciam. Ďalej skúmame, či je kultúra národnostných menšín pomocou využitých dotačných systémov obyvateľmi regiónu sú hodnotené pozitívne., neutrálne alebo skôr negatívne. Link na dotazník na vyplnenie <https://goo.gl/forms/zie6HembHIIHMm3v2> a vyhodnotenie sa nachádza v závere alebo v prílohe výskumu.

Analýza silných a slabých stránok SWOT kultúry – Žitný ostrov

Účelom tejto podkapitoly je podať celkový prierez aktivít konkrétneho regiónu, s načrtnutými budúcimi víziami, ktoré ponúka región pre menšiny a ich kultúru, a to vo forme SWOT analýzy.

Tabuľka 2. SWOT analýza spoločného regiónu Žitného ostrova z kultúrneho hľadiska

<p>SILNÉ STRÁNKY Zemepisná poloha regiónu je veľmi priaznivá, logistická trasa Viedeň – Bratislava – Budapešť prináša v cezhraničnom regióne veľa možností pre kultúru. Hospodársky rast v stredoeurópskom regióne je významný. V rámci turizmu sa tu nachádzajú veľmi zaujímavé prírodné oblasti. Počet vysokoškolákov v regióne sa zvyšuje, ale nie v oblasti kultúry. Možnosť štúdia v maďarčine. Existuje len jedno kamenné divadlo. Multikulturálne prostredie a príklady spolupráce – napr. medializácia cez WEBTV. Kúpele v Dunajskej Strede a vo Veľkom Mederi je možné spojiť s kultúrnymi festivalmi, novými udalosťami, tematickými podujatiami</p>	<p>SLABÉ STRÁNKY Nepriaznivé logistické spojenie s materským štátom Maďarskom. Pokles počtu obyvateľstva, zostarnutie, ktoré prináša nové trendy v kultúre „kultúra staršej generácie“ Vysoká miera nezamestnanosti, nezájum o pracovné pozície v kultúrnom odvetví (slobodné povolania) Infraštruktúra obcí je vo veľmi zlom stave, preto ešte stále rezonuje táto priorita v hodnotení projektov viac ako priorita oproti kultúre. Kvalifikovaná pracovná sila si hľadá uplatnenie v zahraničí, sem patria aj VŠ vzdelaní umelci Infraštruktúra služieb je v zlom stave, z hľadiska kultúry sú to komunitné a kultúrne strediská, málo Chýba kamenné divadlo v Dunajskej Strede Nízka úroveň domácej výroby s pridanou hodnotou. Nevyužitelnosť historických pamiatok. Nízka mzda v sektore služieb a v kultúre.</p>
<p>MOŽNOSTI Komárno, Dunajská Streda v kultúre sú inovačnými mestami s významným rozvojovým potenciálom. Možnosti využívať iné granty ako z EÚ pre kultúru. Aktívne prostredie z hľadiska životného štýlu a dopravy. Diaľnica jednoznačne chýba, limituje to každý segment života. Hospodársky rast je významne ovplyvnený existenciou tuzemských produktov. Spolupráca s lokálnymi výrobcami. Kúpeľový turizmus v nových lokalitách pri Komárne, napr. Patince. Efektívne využitie veľmi zaujímavých prírodných zdrojov. Predpoklady pre kultúrne dedičstvo (hradby), história militárnych budov. Počet vysokoškolákov v regióne sa zvyšuje.</p>	<p>OHROZENIA Pokles počtu obyvateľstva, jeho zostarnutie. Vysoká miera nezamestnanosti. Vzdelaná pracovná sila odchádza do zahraničia. Vysoká miera dlhodobu nezamestnaných. Infraštruktúra obcí je vo veľmi zlom stave. Slabá kúpna parita, nezájum o projekty a produkty. Infraštruktúra služieb je v zlom stave. Zhoršujúce sa zdravotníctvo a školstvo – málo projektov v tomto smere. Migrácia vzdelaných občanov do zahraničia. Migrácia za prácou do zahraničia. Nevyužitelnosť historických pamiatok. Nízka mzda zapríčiňuje prácu načierno. Uplatnenie absolventov škôl sa zhoršuje, zámerne si menej vyberá kultúrny smer ako podhodnotenú profesiu.</p>

Zdroj: vlastné spracovanie

Záver

Spolupráca a tolerancia sú nevyhnutné pri šírení rôznych kultúr a bezproblémového efektívneho fungovania dvoch alebo viacerých národov pri hranici. Cezhraničná spolupráca je v rámci cieľov regiónov prostredníctvom operačných programov, projektov, kultúrnych a iných dotácií, zameraných na hranice pokrývajúce predovšetkým oblasti infraštruktúry, kultúrneho dedičstva alebo podpory lokálneho podnikania prínosom. Kultúra ako taká je prítomná všade v cezhraničí, identita však už je väčším problémovým faktorom. Niektoré zistenia z výskumu zhrnieme s odporúčaniami nasledovne:

Ako sme videli v analýze projektov cezhraničnej spolupráce dosiahnuteľný je najmä rozvoj malých a stredných podnikov, cestovného ruchu, kultúry a cezhraničného obchodu. Prvoradá sú prírodné zdroje, ochrana prírody a budovanie novej a spoločnej infraštruktúry. Až druhoradá je kultúrna a multikultúrna spolupráca. V prípade Rakúska sme sa stretli aj so zlepšením spoločnej ochrany národnostnej kultúry a identity chorvátskej menšiny. *Toto sme ale nemohli sledovať v prípade českej a poľskej spolupráce, no rakúska strana je menej výkonná z hľadiska pridelených financií z OP, ale na kilometre rozdelená dotácia je zas nižšia v cezhraničnej spolupráce – v súčasnosti nazývanej INTERREG. V prípade Maďarska cezhraničné projekty spolupráce o inú ako maďarskú menšinu veľmi nesúťažia. Rómske projekty sú definované väčšinou v oblasti inštitucionálnej spolupráce. Česko a Poľsko malo v predchádzajúcom programovom období veľmi veľa možností na využitie kultúrnych podujatí v rámci cezhraničných štruktúr. Pre porovnanie týchto regiónov sme skúmali tri oblasti: menšinu v regiónoch, ich kultúru a národnú identitu. Národnostná menšina podľa identity regiónov je najsilnejšia v maďarsko-slovenskej oblasti, kde pozorujeme, že aj samotný región má svoju identitu, nielen tam žijúci občania.*³⁴

Keďže za predmet výskumu sme si ukrajinskú menšinu nevybrali, podľa doterajších výskumov poľská a česká menšina sa javia ako stagnujúce, čo znamená, že tieto cezhraničné regióny neprinášajú oveľa prosperujúcejšie možnosti ako centrá krajiny, kde žije menšina, napr. Banská Štiavnica .

Pre poľskú a nemeckú menšinu (0,2% z celkového počtu obyvateľstva) na Slovensku je potrebné uvedomovať si svoju identitu, ktorá je súčasťou väčšieho celku – svojej vlasti, pričom vychádza z kultúrnej tradície, sústreďuje sa na historické skúsenosti a rozhoduje sa, ktoré kultúrne znaky a artefakty sú dôležité pre jej kultúrny .Napriek tomu, že Slovensko a Česko boli v minulosti jedným štátom, po rozdelení Československa sa mestá a obce v prihraničných regiónoch postupne od seba vzdiaľovali a postupne upúšťali od vzájomnej spolupráce. Vďaka spoločnej histórii sa na tomto území vytvorila spoločná a jedinečná kultúra, ktorú je však možné uchovať len pri vzájomnej kooperácii oboch strán. Kultúra rómskej menšiny žijúcej v pohraničných regiónoch v Česku je výrazne a dlhodobo spätá s českou kultúrou, a tak rómska menšina svoju kultúru a zvyky uchováva a udržiava kultúrny život pomerne intenzívne. Rómovia organizujú mnoho kultúrnych podujatí, napríklad plesy a zábavy, hudobné koncerty,

³⁴ Grajczár I- Jablonczay T.:Területi identitás stratégiák. Dabas helyi identitáspolitikája

výstavy, prednášky, besedy, knižné prezentácie, filmové prehliadky, tematické zájazdy na Slovensku. Družobné kontakty posilňujú v oboch krajinách rómsku identitu najmä v cezhraničných oblastiach Podtatia v Spiši a pri maďarských hraniciach.

Kultúrne projekty a kultúrna spolupráca podľa výskumu nezávisí od miesta konania projektov. Dotácie podľa regiónov sú rozdeľované pomerne spravodlivo, šance pre maďarskú, rakúsku a českú stranu pohraničia sú rovnaké. Projekty cezhraničnej spolupráce sú oproti národným operačným programom veľmi dobre dotované aj na Slovensku (napríklad Úrad vlády SR 4 milióny EUR, Interreg V HU SK 55 miliónov eur, a to podľa počtu obyvateľov národnostných menšín. Miesto realizácie projektov obvykle nemá vplyv na názory obyvateľov ohľadne efektivity a informovanosti o kultúrnych projektoch, to znamená že sme nepociťovali žiadne aktívne a pasívne regióny z hľadiska kultúrnych programov a projektov, všetci žiadajú, organizujú. Vyšla stredne veľká závislosť testovacej štatistiky a korelácia v číslach najpočetnejších projektov a najviac zaregistrovaných MVO v oblasti kultúry je v prípade okresu Komárna a Dunajskej Stredy oproti okresov Galanta a Bratislavy II. Vysvetľuje to aj fakt, že tu sa nachádza aj najväčšia koncentrácia maďarskej národnosti na Žitnom ostrove, to vypovedá o najaktívnejších okresoch v kultúrnom živote. Z niektorých tvrdení vyšlo najavo, že so stúpajúcim vekom sa znižuje úroveň znalostí o kultúrnych projektoch, ale zase veľmi pozitívne sa zvyšuje národná kultúrna identita vo veku najmä 50 plus. Vek obyvateľov má vplyv na informovanosť v kultúrnej oblasti, a to takým spôsobom, že obyvatelia vyššieho veku sú menej informovaní. Preferencie obyvateľov regiónu ohľadom kultúry sa mierne zmenili v dvoch programových obdobiach. Obyvatelia si v súčasnosti želajú prevažne vybudovanie infraštruktúry a viac investícií do prírodných zdrojov. Naopak podľa dotazníkov v rokoch 2007 – 2013 si želali napríklad viac investícií do kultúry, spoločných vzdelávacích a cezhraničných mobilných projektov typu združené mestá a festivaly v rámci výzvy Europe for Citizens.

Na záver si zhrnieme aj poznatky z deskriptívnej štatistiky, z ktorej vyplynulo, že ľudia v súčasnom období majú pozitívnejšie prístupy hodnotenia kultúrnych projektov v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Očakávajú zmeny, ale nie je to zásadne vždy pod vplyvom kultúrnej alebo regionálnej rozvojovej politiky, skôr z iniciatívy MVO, neziskoviek a iných organizácií z tretieho sektora. Podľa sekundárneho aj primárneho dotazníkového výskumu sa nám potvrdilo viacero pozorovaní v oblasti akosti projektov a typu ich zaradenia. Potvrdili sa aj úspešnosťou projektov v kultúre pri organizovaní spoločných podujatí a sietovaní organizácií v prípade Komárna a spoločných podujatí s Komáromom. Rozkvet kultúry sa dosiahne pomocou rozvinutej spolupráce, dostatočných kapacít a spoločného využívania infraštruktúry, a to pri vzdelávaní, v kultúre, v cestovnom ruchu a i., ako to funguje v prípade českej spolupráce. V Poľsku sú výborné festivaly a jedinečná gastronómia, Rakúsko sa v rámci kultúry uberá skôr smerom vedeckým a vzdelávacím. Maďarská kultúra je okrem dotácií KNM

uplatňovaná aj na pozadí projektov cezhraničnej spolupráce a je dotovaná maďarským systémom ako napr. BKA (Fondu Bethlen Gábor ALap) alebo NKA (Nemzeti Kulturális Alap). Kombinácia s inými zdrojmi je niekedy nemožná, ale spoliehať sa len na jeden zdroj je zase príliš riskantné.

Aj keď podobné regióny vo väčšine prípadov majú tendenciu rýchlejšie sa tvarovať, rozvíjať a prelínať sa v rámci hlbšej a trvácnejšej štruktúry, môžeme konštatovať, že ich rozličné kultúry bez tolerancie a vzájomného pochopenia sú odsúdené na nemožnosť spolupracovať v prípade politických limitov. Spoločný región predstavuje nekonečné príležitosti a v rámci zachovania si svojej vlastnej identity a kultúry je popri akceptácii a spoznávaní tých druhých synergia oveľa úspešnejšia.

Zistenia

Zo SWOT analýzy vyšlo najavo, že južné časti Slovenska sú ekonomicky zanedbanejšie, napriek tomu kultúrne projekty sú tu často organizované, hlavne vo viac prosperujúcej časti ako Žitný ostrov. Súvislosť medzi prosperujúcou časťou prihraničia a počtom či kvalitou projektov v oblasti kultúry sa nedá jednoznačne odvodiť z faktov a z testovacej štatistiky, ale v prospech južnej časti krajiny môžeme povedať, že kultúra je na značnom mieste spoločenského života a ľudia ho vnímajú pozitívne. V prípade Poľska pri hraniciach je viac poľská časť vyvinutejšia a slovenská Orava je na tom ekonomicky horšie. V prípade českej menšiny sa kultúru a gastronomické zážitky skrývajú v spoločných projektoch. V prípade rómskej menšiny kultúra sa často spája s inými menšinami napr. pri lokalitách, Maďarmi obývaných obciach.

Pri zohľadnení niektorých štatistických metód v iných výskumoch v prílohe³⁵ môžeme tvrdiť, že existuje slabá závislosť medzi lokalitou kultúrnych podujatí a kvalitou projektov len v prípade stredného Žitného ostrova, to znamená že cezhraničná oblasť nie je zvýhodnená v oblasti kultúry a dotácií. Niekedy sa potvrdzuje závislosť vyššej koncentrácie hustoty obyvateľstva maďarskej menšiny a aktívnosťou v kultúre s prítomnosťou projektmi v prípade väčších miest nad 20 000 obyvateľov ako je Komárno a Dunajská Streda, menšie mestá ako Gabčíkovo, Šamorín a Veľký Meder nič také vo vyhodnotenej vzorke nepreukázali. Na rozvoj úrovne kultúrnej identity príslušníkov národnostných menšín podľa nich najviac vplývajú: používanie materinského jazyka v rodine, šírenie kultúrnych tradícií v rodine, čítanie kníh v menšinovom jazyku.

Podľa príslušníkov národnostných menšín vo výskume Homišinová³⁶ sú definované práva, ktoré si uplatňujú národnostné menšiny na Slovensku v reálnom živote cenné, predstavujú širokú paletu oblastí. Je dôležité sústrediť pozornosť na hodnotenie uplatňovania týchto práv v kultúre, pri šírení a prijímaní

³⁵ DOMONKOS, L.: Kohézna politika a hospodársky rast na južnom Slovensku, UK Management, Bratislava, 2016

³⁶ HOMIŠINOVÁ et kol. Národnostný život Maďarov na Slovensku, SAV. <http://www.saske.sk/cas/archiv/4-2008/06-homisin.html>

informácií v materinskom jazyku, vo vzťahu k združovaniu sa v národnostných združeniach, pri zakladaní a udržiavaní vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií, pri vzdelávaní sa v materinskom jazyku a pri zúčastňovaní sa na riešení problémov, ktoré sa týkajú samotnej národnostnej menšiny.

Spoločný región si vyžaduje spoločnú prácu výskumníkov a oslovenie odborníkov viacerých národností. Publikácia preto mala za úlohu priblížiť kultúru cezhraničných oblastí, prínosom pri prezentácii hodnôt a kultúrneho dedičstva konkrétneho cezhraničného regiónu Žitný ostrov.

Odporúčame aj čerpanie iných dotačných systémov ako Višehradský fond, alebo Fórum slovanských kultúr v prípade českej alebo poľskej menšiny, pretože dopad kultúrnych projektov cezhraničnej spolupráce Interreg alebo kapacity Fondu kultúry môžu byť pre väčšie kultúrne inštitúcie limitujúce.

Štúdiá môže podnietiť susedstvá dvojíc štátov k dialógu, sprostredkovať si navzájom informácie o charaktere a smerovaní štátov a pomôcť si pri budovaní vlastnej identity, a to nielen čerpaním z minulosti, ale aj v rámci dobrých súčasných i budúcich cezhraničných vzťahov. V tomto zmysle by mal byť charakter multikultúrnej oblasti a cezhraničného regiónu braný do úvahy aj v budúcich plánoch života obyvateľov, resp. aj pri iných krokoch mestskej alebo lokálnej politiky, alebo európskych inštitucionálnych štruktúr.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- CATEORA, P.: International Marketing, Eight Edition, Boston: International Student Edition, 2002. str. 56. ISBN 0 256 12874 X
- CULTURAL Awareness Study <<http://www.kwintessential.co.uk/cross-cultural/cross-cultural-awareness.html> >
- Český spolok v Košiciach: História zborového spevu českej národnostnej menšiny v Košiciach. [online].
- DOLNÍK, Juraj: Stereotypy v česko-slovenskom kontexte. [online]. Dostupné z <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/133427/BrnenskeTextySlovakistice_009-2006-1_10.pdf?sequence=1>
- DUNAJSKÁ STRATÉGIA. [online]. OSZK, 2015. [cit. 2016-01-14]. Dostupné na: www.rokovania.sk/File.aspx/.../Mater-Dokum-177565
- FRIEDMAN, T. L. 2008: És mégis lapos a föld. A XXI. század rövid története. HVG-Kiadó Kft. Budapest.
- HAGETT, P. 2006. Geográfia. Globális szintézis. Typotex. Budapest.
- HISTÓRIA DUNAJSKEJ STREDY: [online]. Dostupné z : www.dunstreda.sk
- História Podunajských Biskupíc: [online]. Dostupné z: www.biskupice.sk
- História Žitného ostrova: [online]. Dostupné z : www.zitnyostrov.sk
- HOFSTEDE, G.: Cultures consequences, Beverly Hills :Sage Publications, 1988. str.34. ISBN 0 8039 1444 X
- Inštitút informatiky a štatistiky: Obyvateľstvo Slovenska 1918 – 1938. [online] 2002.. Dostupné z <<http://www.infostat.sk/vdc/pdf/slov1918.pdf>>
- INTERREG Poľsko - Slovensko: Úspešné projekty. [online]. Dostupné z <<https://sk.plsk.eu/uspesne-projekty>>

JACEK, Purchla a VAŠARYOVÁ, Magda.: Kto sú Slováci? História Kultúra Identita. Krakov: Medzinárodné centrum kultúry, 2006, s. 8. ISBN 83-89273-30-6.

KOCHLER, F.: *Globality versus Democracy? The Changing Nature of International Relations in the Era of Globalization*. Vienna: International Progress Organization. ISBN 3- 900704-19-8 pp. 3-18.

KOVÁCS, A.: *2010A határok és a határgazdaságtan néhány elméleti vonatkozása In: SIKOS T.T, TIRNER, T.: Cégek célkeresztben. Vállalkozások a szlovák-magyar határmentén*. Selye János Egyetem Kutatóintézete: Komárom. ISBN 978-80-89234-89-9

LELKES, G. Elmaradottság és versenyképességi elemek. SWOT–analízis a dél–szlovákiai térben. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 4. sz. 3–18. p. [online]. OSZK, 2015. [cit. 2016-01-14]. Dostupné na : http://epa.oszk.hu/00000/00033/00015/pdf/szemle_2003_4_lelkes.pdf

LEVITT Th.: The Globalization of Markets, Harvard Business Review 61 (May-June 1983): str. 92

LIPTÁK, Peter: Participácia národnostných menšín v ČR na riešení spoločenských záležitostí. *Korene: prvý slovenský časopis v ČR*. 2010. XVIII, 1, s. 7-18. ISSN 1211-7597.

ŁOGINOW, Jakub: Słowacja w oczach Polaków. In: Port Europa: Portal o Europie Środkowej [online]. 2012. Dostupné z <<http://www.porteuropa.eu/slowacja/rozne/5088-slowacja-w-oczach-polakow>>

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky:: Hlavné smery práce Slovensko-českej medzivládnej komisie pre cezhraničnú spoluprácu. [online]. Dostupné z <<http://www.minv.sk/?hlavne-smery-prace-slovensko-ceskej-medzivladnej-komisie-pre-cezhranicnu-spolupracu>>

NOVÝ, I. a kol.: Interkulturální management. Praha: Grada Publishing. 1996. str.9 ISBN.80-7169-260-3

Poľský inštitút Bratislava: O nás [online]. Dostupné z <<http://www.polinst.sk/sk/o-nas.html>>

Program cezhraničnej spolupráce INTERREG V-A Poľsko - Slovensko. [online]. Dostupné z <<https://sk.plsk.eu/documents/19504/45640/Zjednodu%C5%A1en%C3%A1+verzia+programu+Interreg+V-A+Po%C4%BESko-Slovensko.pdf/06f5f8db-428e-4c1a-a703-ec73957c357d>>

Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2014 – 2020. [online]. Dostupné z <http://www.sk-cz.eu/sk/uvodna-stranka/2014_2020/>

Program cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika: Úspešné projekty. [online]. Dostupné z <<http://www.sk-cz.eu/sk/uspesne-projekty/>>

Štatistický úrad SR: Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011. [online]. Dostupné z <<https://census2011.statistics.sk/>>

ŠUVADA, Martin: Rómovia v slovenských mestách. Bratislava: Politologický odbor Matice slovenskej, 2015. 196 s. ISBN 978-80-8061-828-5.

TRIANDIS, N.C. Subjective cultures and economic development. International Journal of Psychology 1993

Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín za rok 2015. [online]. Dostupné z <<http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/sprava-o-postaveni-a-pravach-prislusnikov-narodnostnych-mensin-za-rok-2013-schvalena-vladou/>>

VAN HOUTUMN, H. 1998. *The development of cross-border economic relations*. Dissertation Series, 40. Centre for Economic Research, Tilburg University, The Netherlands

VRANOVSKÝ, Pavel, et al. *Quo vadis, slovenská menšina?*. Pavel Vranovský. Praha : Obec Slovákov v Českej republike, 1999. 103 s. Dobré slovo Slovákom a Čechom; 1. ISBN 80-901346-2-9. Str. 22

Zákon č. 138/2017 Z.z. o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ZÁKON z 28. júna 2011, č. 204/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení zákona č. 318/2009 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Združenie miest a obcí Slovenska: Medzinárodné partnerstvá miest a obcí. Bratislava: Združenie miest a obcí Slovenska, 2012. 91 s. ISBN 978-80-967304-2-1.

Združenie vydavateľov a kníhkcpcov slovenskej republiky: Správa o slovenskom knižnom trhu 2015. [online] 2016. Dostupné z <http://zvks.sk/wp-content/uploads/2016/05/Spr%C3%A1va-o-kni%C5%BEnom-trhu-SR-za-rok-2015-1.pdf>

PRILOHA 1 DOTAZNÍK

Cezhraničná spolupráca na južnom Slovensku/Határmenti együttműködés Dél-Szlovákiában, kérem töltse ki ezt a kérdőívet, mely projekt munkám kutatási része. Nem vesz igénybe 10-15 percnél többet. Milý respondent, poprosím o vyplnenie dotazníku, ktorý bude súčasťou výskumnej práce. Zaberie to menej ako 10-15 minút.

0.- Csallóköz régiójában él vagy tevékeny? Žijete alebo ste aktívni v regióne?

- Pohlavie/Neme:
    - Muž/férfi
    - Žena/nő
  2. Vek /kor
    - 15.25
    - 26.40
    - 41-60
    - Viac ako 60/több mint 60
  3. Vzdelanie/képzetség
    - základné/alapfokú
    - stredné/középfokú
    - stredné s maturitou/középfokú érettségivel
    - vysokoškolské I. stupňa/ felsőfokú bakalár
    - vysokoškolské II. stupňa / felsőfokú- mesteri
    - vysokoškolské III. stupňa / felsőfokú doktori
  4. Pracovná činnosť
    - podieľam sa na projektoch Pons Danubii /részt veszem a Pons Danubii projektjein
    - študent/diák
    - dôchodca/nyugdíjas
    - podnikateľ/vállalkozó
    - zamestnanec/alkalmazott
    - nezamestnaný/munkanélüli
    - Iné – upresnite/más, pontosítsa
  5. Mesto/város:
    - Komárno
    - Dunajská Streda
    - Šamorín
    - Veľký Meder
    - Bratislava II. Podunajské Biskupice
    - Gabčíkovo
    - Senec
    - Más/iné
  6. Štátna príslušnosť/ állampolgárság
    - SR
    - HU
  7. Národnosť/nemzetiség
    - SVK
    - HUN
- INÁ/MÁS vymenujte**

DOTAZNÍK

(všeobecná časť)

8. **Ismeri európai unió projektlehetőségeit, melyek a határmenti együttműködéssel kapcsolatosak? /**

Poznáte európske projektové možnosti kohéznej politiky, ktorá sa týka cezhraničnej spolupráci?

Áno /Igen Skôr áno /Inkább igen Skôr nie Nie Nem tudom

Vymenujte tieto možnosti/sorolja fel ezeket a lehetőségeket-----

9. Mit gondol a határmenti együttműködés mely területekre van pozitív hatással / Čo si myslíte v ktorých oblastiach sa pociťuje najviac pozitívny vplyv cezhraničnej spolupráce?

- Vállalkozás / podnikanie
- Régiófejlesztés/ regionálny rozvoj
- Gazdasági fejlődés/hospodársky rast
- Munkalehetőség/pracovné možnosti
- Kultúra
- Mezőgazdaság /Poľnohospodárstvo
- Más/ Iné

ČASŤ pre ranking- Spearsonove testy

10. Kérem, 1-5 közötti ranglétrán rangsorolja a következő Pons Danubii projekteket aszerint, hogy mennyire effektívek Szlovákia számára (a legjobb 1) / Od 1-5 postavte do poradia projekty Pons Danubii (najlepšie je 1) podľa toho , ktorý je najefektívnejší pre Slovensko

11. Kérem, 1-5 közötti ranglétrán rangsorolja a következő projekteket aszerint hogy mennyire effektívek Magyarország számára (a legjobb az 1) / Od 1-5 postavte do poradia projekty Pons Danubii (Najlepšie je 1) podľa toho , ktorý je najefektívnejší pre Maďarsko

12. Kérem, 1-5 közötti ranglétrán rangsorolja a következő projekteket aszerint, hogy mennyire effektívek a Pons Danubii régió számára (a legjobb az 1) / Od 1-5 postavte do poradia projekty Pons Danubii (Najlepšie je 1) podľa toho , ktorý je najefektívnejší pre región Pons Danubii www.ponsdanubii.eu

	Podľa efektívnosti pre SR	Podľa efektívnosti pre HU	Podľa efektívnosti pre región
Cyklotrasa- infraštruktúra			
Workmarket – pracovný trh a podnikanie			
Web tv- kultúra			
Europe for citizens-sieťovanie			
Iné projekty			

(osobitná časť B- webová televízia – Crossing Culture By Borders)

13. Ismeri a Pons Danubii web televíziót? /Poznáte webovú televíziu Pons Danubii?
<http://www.ponsdanubii.eu/webtv/hu/>

Áno Nie

14. Gondolja,hogy a régióban szükséges a web televízió? /Myslíte si, že v regióne je webová televízia potrebná?

Áno Skôr áno Skôr nie Nie

15. Honnét szerzett tudomást a web televízióról? / Odkiaľ ste sa dozvedeli o webovej televízie Pons Danubii?

internet ismerős / známy rádió újság/noviny iné

16. Véleménye szerint a projekt európai színvonalon van? /Myslíte si, že projekt webovej televízie je na európskej úrovni?

Áno Skôr áno Skôr nie Nie

17. Milyen témák érdekelik? Ktoré články Vás zaujímajú?

Gastro Kultúra sport/šport Regió/región Emberek/l'udia Relax

Iné-----specifikujte

18. Szeretné, ha a projekt folytatódna ? /Boli by ste radi, keby projekt pokračoval?

Áno Skôr áno Skôr nie Nie Nem tudom/Neviem Mne je to jednoNekem mindegy

(osobitná časť C – kultúrli projekt és foglalkoztatottság)

19. Ismeri a régió kulturális projektjeit? Poznate projekty kultúry v regióne? <http://www.ponsdanubii.eu/hu/munka/>

Igen/Áno Nem /Nie

20. Gondolja, hogy a projekt segíthet ezeknek a csoportoknak? / Myslíte si, že prinesie projekt úspech pre skupiny ľudí?

- GYES után levő anyák / Ženy po materskej/rodičovskej dovolenke
- Idősebb emberek-Nyugdíjasok / Starší ľudia-Dôchodcovia
- Hosszú ideig munkanélküliek/ Dlhodobo nezamestnaní
- Testi vagy szellei sérültek/ Telesne alebo duševne postihnutí
- Diszkriminált nők/diskriminované ženy
- Nem eléggé kvalifikált munkaerő/ Nedostatočne kvalifikovaná pracovná sila
- Romák/Rómovia

	Áno	Skôr áno	Skôr nie	Nie
GYES után levő anyák / Ženy po materskej/rodičovskej dovolenke				
Idősebb emberek-Nyugdíjasok / Starší ľudia-Dôchodcovia				
Hosszú ideig munkanélküliek/ Dlhodobo nezamestnaní				
Testi vagy szellei sérültek/ Telesne alebo duševne postihnutí				
Diszkriminált nők/diskriminované ženy				
Nem eléggé kvalifikált munkaerő/ Nedostatočne kvalifikovaná pracovná sila				
Romák/Rómovia				

21. Részt vett valamilyen kulturális rendezvényen a projekt keretén belül? / Zúčastnili ste sa na nejakom kurze v rámci projektu workmarket?

Igen/Áno Nie

TEXT Kurzus címe, vélemény /Názov kurzu, názov

22. Milyen típusú képzéseket szeretne a jövőben nézve? / Aké školenia by ste uvítali v budúcnosti?

- vállalkozásról/ o podnikaní könyvelés/úctovnictvo projektírás/písanie projektov
 KULTÚRA iné

(osobitná časť Programové obdobie 2014-2020)

23. Milyen projektekben várhatóak lehetőségek Ön szerint az új programozó időszakban? / V ktorých oblastiach podľa Vás existuje priestor pre projekty v ďalšom programovacem období?

- Infrastruktúra / Infrastruktúra
 mezőgazdaság/ Poľnohospodárstvo
 Kultúra
 oktatás/ Vzdelávanie
 környezetvédelem, megújuló energiaforrások/ životné prostredie
 munkahelylétesítés/vytvorenie pracovného miesta
 Iné (prosím uveďte): .....

(osobitná časť Komunikácia a Postoje)

Örülne ha több információt kapna a Pons Danubii kulturális projektjeiről? Uvítali by ste viac info o európskych kultúrnych projetoch a aktivitách Pons Danubii?

Áno Nie

Milyen ajánlásai vannak a régiófejlesztéshez? Aké odporúčania máte pre regionálny rozvoj pre váš región?
 text

Szívesen él ebben a régióban? Žijete radi vo vašom regióne?

Áno Nie

Vaše komentý o regióne): .....

Čio je najväčším problémom regiónu? Mi a regiónk legnagyobb problémája?

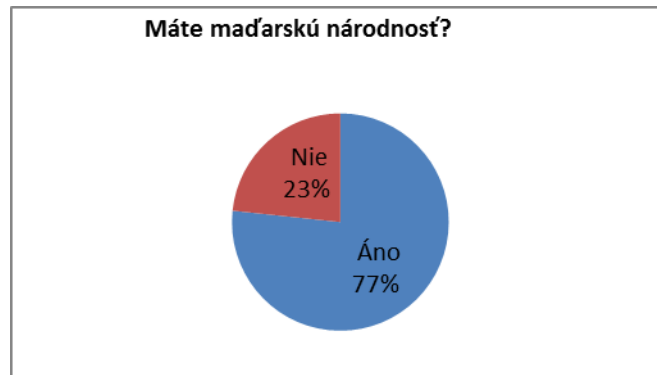
- hospodárska zaostalosť
 málo pracovných príležitostí
 zlá infraštruktúra
 Iné (prosím uveďte): .....

Príloha 2 Demografická charakteristika vzorky

Vyhodnotenie dotazníka – deskriptívna štatistika

V dotazníku sme oslovili ľudí z južného Slovenska, primárne z okolia Komárna a Dunajskej Stredy, hlavne z juhozápadného Slovenska, žijúcich pri maďarských hraniciach. Väčšinu opýtaných tvorili obyvatelia Žitného ostrova, z miest Komárno a Dunajská Streda. 23 % opýtaných nepochádza zo skúmaného regiónu (je to potom okres Senec alebo okolie Bratislavy), pričom 67 % sa však nejakým spôsobom s regiónom spája, či už pracovne, trvalým pobytom, alebo tu študuje. 77 % opýtaných malo maďarskú národnosť, o rómskej, českej a poľskej národnosti sa nikto nezmienil v dotazníku.

Graf 1 Podiel respondentov podľa lokality mimo alebo priamo v regióne

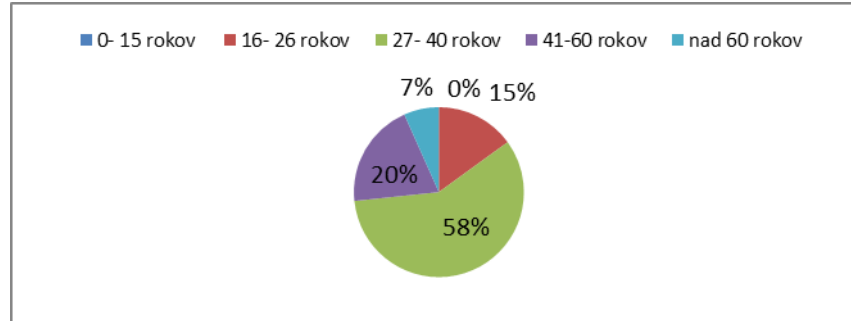

Zdroj: vlastné spracovanie

Dotazník vyplnilo viac žien ako mužov, táto charakteristika je prítomná aj v celoslovenskom meradle, kde je demograficky o niečo viac žien ako mužov. Skúmanú vzorku v našom výskume reprezentuje 47 % mužov a 53 % žien. Vekové rozloženia obyvateľstva nebolo celkom ideálne, pretože tieto dotazníky boli v online podobe, možno aj čiastočne preto zachytili skôr vekovo mladšiu kategóriu. Celkové charakteristiky vekového zloženia Slovenska sú diametrálne odlišné, hlavne keď sa stretávame s demografickým zostarnutím, pričom 1,67 detí sa narodí v jednej domácnosti a to je štatisticky toľko alebo menej aj na južnom Slovensku. Tiež predpokladáme, že toto číslo je väčšie, keď hovoríme o zostarnutí obyvateľstva, hlavne v Maďarsku, kde sa narodí len 1,3 detí na rodinu.³⁷

Graf 2 Vekové rozdelenie respondentov

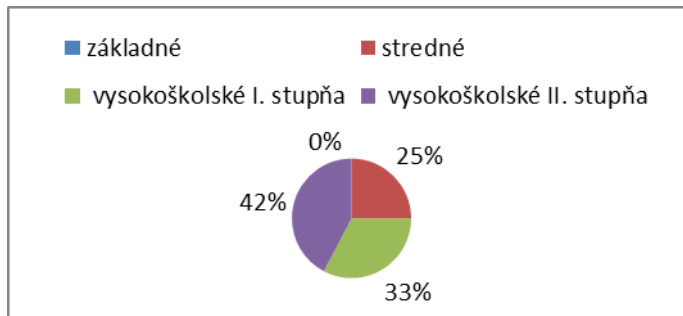
³⁷ PAWERA, R. –ŠTEFANCOVÁ, V. 2014. *Manažment rovnosti príležitostí na trhu práce Slovenskej republiky*. Palatia Nyomda & Kiadó Bt., Győr. ISBN 978 963, 2014, s. 56

Zdroj: vlastné spracovanie

Dotazník nevyplnili maloletí (vekovo mladší ako 15 rokov), pritom aj predpokladáme, že ich zainteresovanosť v tejto téme je zanedbateľná, alebo menej hodnoverná. Ak sa pozrieme na vekové rozdelenie, môžeme predpokladať, že vzorka predstavuje pracovne aktívne obyvateľstvo (ekonomicky činné), zbehlé v kontexte s dennou tlačou a v každodennom dianí – má viac ako polovičnú prítomnosť. Tento fakt ďalej v hypotézach aj využijeme pri predpoklade, či nižší vek má vplyv na znalosť projektov (predpokladom sú rozšírené elektronické médiá a informatizácia spoločnosti celkovo). Nakoľko dotazník sa rozširoval hlavne v obciach, v školách, v štátnych zariadeniach, v kruhu známych a obyvateľov, ktorí sa zúčastňujú na cezhraničných podujatiach, mohlo sa stať, že ich vzdelanostná úroveň je bližšia k vysokoškolskému vzdelaniu, a preto môžeme očakávať sofistikovanejšie odpovede na naše otázky. Aj keď nehovoríme o expertoch, dá sa predpokladať všeobecná znalostná úroveň respondentov.

Graf 3 Vzdelanostná úroveň respondentov

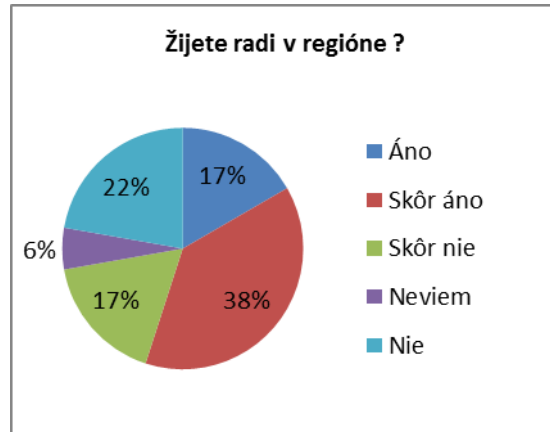

Zdroj: vlastné spracovanie.

Všeobecná časť dotazníka skúma informatívne odpovede. V prvej časti dotazníka sme chceli skúmať, ako sú vo všeobecnosti ľudia informovaní o kultúre (či rozumejú aj samotnému názvu dotazníka), respektíve, čo si predstavujú pod regionálnym rozvojom. Demografické údaje približne kopírujú štruktúru regiónu južného Slovenska. Samozrejme, zohľadňujú aj národnostnú štruktúru obyvateľov v južných okresoch. Približne v podobnej miere boli oslovení slovenskí štátni občania ako maďarskí, opýtaných bolo rovnako z Maďarska ako aj zo Slovenska minimálne 10 z každého mesta, 66 (HU) a 48 (SK) dotazníkov a zvyšných 66 vyplnili z miest, ako Šamorín, Dunajská Streda, Veľký Meder.

Graf 4 Preferencie obyvateľov regiónu na otázku: „Žijete radi v regióne “?

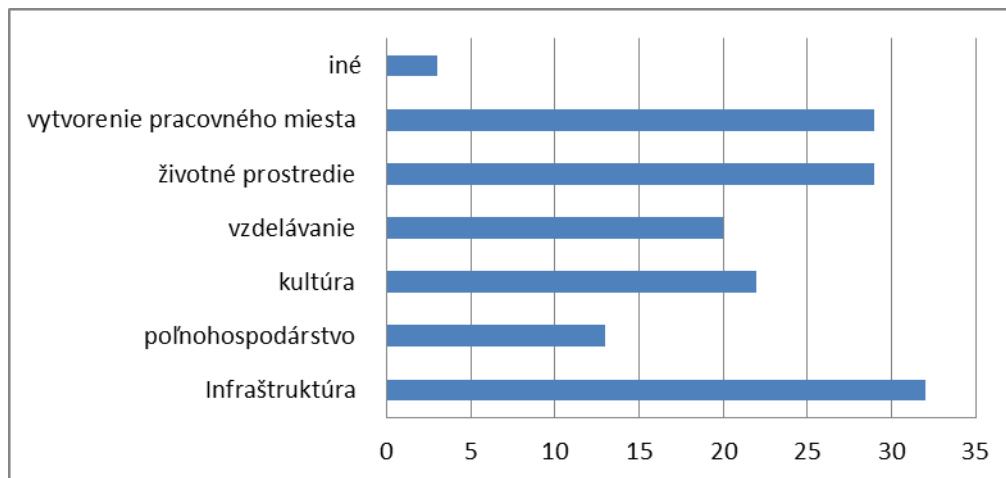

Zdroj: vlastné spracovanie

Záverom sme chceli zistiť spokojnosť obyvateľov žijúcich na skúmanom území, pričom vyšlo najavo, že viac ako polovica respondentov tu žije rado – z opýtaných 6% nevie, alebo sa nevyjadrí, 17% tu žije rado, a len 22% výrazne nie. Subjektívne postoje o tom, či ľudia žijú radi tam, kde sa narodili, boli prezentované aj v anonymných odpovediach cez dotazníkový výskum. Tieto otázky sme deskriptívnou štatistikou zodpovedali na základe analýzy ich spokojnosti v poslednej časti dotazníka a angažovanosti v téme a lojálnosti regiónu. Očakávania respondentov boli celkovo pozitívne, na veľké prekvapenie uvažujú aj o projektoch novej programovej doby a čakajú hlavne na témy, ktoré riešia infraštruktúru a vytvorenie nových pracovných miest.

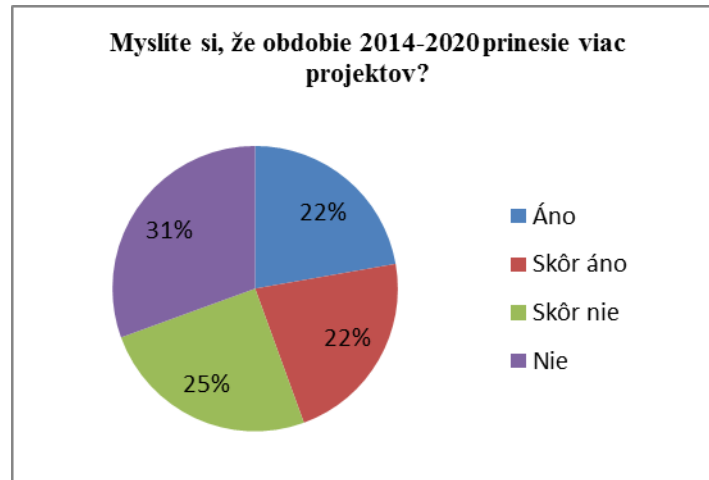
Graf 5 Prognózy obyvateľov južného Slovenska v programovom období 2014 – 2020 na témy a priority cezhraničnej spolupráce medzi Maďarskom a Slovenskom

Zdroj: vlastné spracovanie.

Ľudia v regióne nie sú dostatočne spokojní so svojou životnou úrovňou. Z médií a podľa všeobecnej mienky zisťujeme, či je to z dôvodu hospodárskej zaostalosti regiónu, alebo skôr ich očakávania prevyšujú reálne endogénne možnosti regiónu, ako takého. Aj od nového programového obdobia očakávajú oveľa lepšie možnosti, ako boli doteraz.

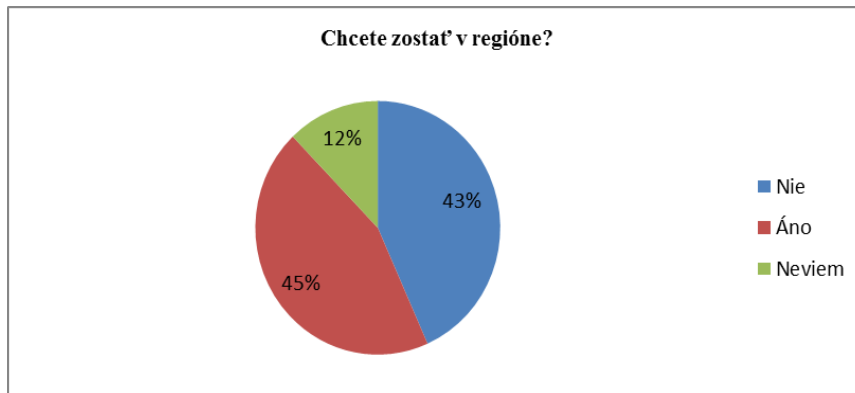
Graf 6 Prognózy pre zlepšenie projektových možností v kultúre

Zdroj: vlastné spracovanie.

Predpokladom každej neznalosti je využitie informačných zdrojov a nedostatočný príjem informácií, ako aj vek respondenta, ktorý selektuje informácie. Informáciu o spokojnosti, nespokojnosti potrebujeme na informatívne označenie ďalších krokov a možných opatrení, ako ich motivovať, či znížiť nezamestnanosť. Skúmala sa aj lojalita obyvateľov. V regióne chce zostať 45 % obyvateľov, 43 % zostať neplánuje a označilo nie a 12 % obyvateľov ešte nie je rozhodnutých.

Graf 6 Plány obyvateľov do budúcnosti – lojalita k regiónu

Zdroj: vlastné spracovanie.

Zaujímavé je zistenie závislosti medzi spokojnosťou respondentov, životnými podmienkami v regióne a lojalnosťou k regiónu, s túžbou zostať naďalej lokálne aktívnym. Keď sme sa opýtali, či tu obyvatelia plánujú zostať, dostali sme podobné výsledky, pričom 43 % obyvateľov nechcelo odísť, ale väčšia časť, hlavne mladšia generácia, vybrala odpoveď áno (45%). Vzhľadom na odpovede určitej skupiny ľudí, ktorí ukončili VŠ, sú ekonomicky aktívni a chcú zostať naďalej v regióne, dá sa pri nich predpokladať, že región radšej nezanechajú vďaka rodinným alebo pracovným putám.

Zhrnutie testov podľa testovacej štatistiky zo vzorky 180 žitnoostrovčanov (testy sa nachádzajú v štatistickom softveri s výsledkami):

- *Prvá H0: testovanie Chí kvadrátom : Kultúrne projekty a kultúrna spolupráca nezávisí od miesta konania projektov. Zistenie: Rozdelenie je spravodlivé, šance pre maďarskú, rakúsku a českú stranu prihraničia sú pomerne dotované, podľa počtu obyvateľov národnostných menšín aj na Slovensku. Test dostupný v pracovnej verzii vyhodnotenia výskumu.*

• *Druhá H0: (Cramerovo pravidlo): Lokalita pôvodu obyvateľov nemá vplyv na ich názory o efektívnosti kultúrnych projektov. Zistenie: Stredne veľká závislosť a korelácia je v prípade okresu Komárna, kde sa nachádza početná maďarská menšina*

• *Tretia H0: (Pearsonov test): Z tvrdenia vyšlo najavo, že so stúpajúcim vekom sa znižuje úroveň znalosti kultúrnych projektov, ale zvyšuje národná kultúrna identita. Zistenie: Vek obyvateľov má vplyv na znalosť tematiky o kultúre, tým, že vyšší vek negatívnejšie vplýva na informovanosť ľudí.*

• *Štvrtá H0 (Wilcoxonov test): Preferencie obyvateľov regiónu ohľadom kultúry sa mierne zmenili v dvoch programových obdobiach. Zistenie: Obyvatelia si prevažne želajú vybudovanie infraštruktúry a viac investície do prírodných zdrojov, v rokoch 2007-2013 si želali viac kultúry ako si želajú do budúcnosti.*

Pomocou regionálnych štúdií a štúdií uskutočniteľnosti sa dá predpokladať, že tento región má potenciál na rozvoj, aj keď v niektorých oblastiach limitovaný v oblasti kultúry. Potenciál podunajského priestoru vidíme v podpore rozvoja výskumu, vývoja a inovácií, ktorý sa vyznačuje vysokým ekonomickým rastom, a to najmä vzájomnou spoluprácou a vytváraním klastrov so zameraním sa na rozvoj vedomostnej spoločnosti so zapojením verejného, akademicko-duchovného a privátneho sektora³⁸ aj podľa inej publikácie.³⁹

---

³⁸ DUNAJSKÁ STRATÉGIA. [online]. OSZK, 2015. [cit. 2016-01-14]. Dostupné na: www.rokovania.sk/File.aspx/.../Mater-Dokum-177565

³⁹ LELKES, G. Elmaradottság és versenyképességi elemek. SWOT-analízis a dél-szlovákiai térben. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 4. sz. 3–18. p. [online]. OSZK, 2015. [cit. 2016-01-14]. Dostupné na : http://epa.oszk.hu/00000/00033/00015/pdf/szemle_2003_4_lelkedes.pdf